

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iosephi Ripamontii E Collegio Ambrosiano Historiarvm
Ecclesiae Mediolanensis Decas ...**

Pars Altera Libri XVIII

Ripamonti, Giuseppe

Mediolani, 1625

Liber Tertius.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11182

JOSEPHI RIPAMONTII
E COLLEGIO AMBROSIANO
HISTORIA RVM
ECCLESIAE MEDIOLANENSIS

P A R S A L T E R A

Liber Tertius.

AEnobarbi vim aduersus Romana
Sacra, diuulsum eius in portunitate
Pontificatum, profugamque Petri
Sedem, & eo certamine concitas
in arma gentes, atque ab Senatu de-
mū Populoq; Veneto Italici fēderis
lege restitutum Alexandrum, implicita & annexa om-
nia rebus Ambrosianis; originemque, & finem tra-
hentia suum ex ijs, quae hactenus memorata sunt, ab
cetera narratione seposui fere & reieci, ne externa
isthaec & aliena turbarent calamitatum nostrarum
ordinem, neue tam magnae res iisdem turbatae cala-
mitatibus haud perinde ad sui memoriam valerent.
Ceterū haec peragi singula cum causis euentisque

S . suis

suis, adeo nostra intererat, ut etiam superiora illa relata in obscuro videri possint, si hæc ipsa prætermitemus. Nam, & initia belli, cuius exitu nostram urbem solo æquauit Aenobarbus, haud aliunde, quam ex Romanis illis negotijs fluxerant, primæq; illæ cupidatum humanarum irritationes externæ anima in Italiâ acciuerent; & magni isti Romanarum rerum exitus, qui totum concussere terrarum orbem, ab Mediolanensem hanc inuadendi Roma barbaro vicissim initium fuerat. Illæ porro, quas retuli Consulum nostrorum in Regem iniuræ, dirupti Laudenses, violata legationum iura, quæsitum in pace bellum, & resumpta per pacem arma, cōmotis iam accessere rebus, non primæ fure malorum causæ, sed potius ea quæ memorabo; scilicet, ut post mœsta spectacula, dirutæ prius, dein reficiendaे urbis, paulisper, dum petregrina illa repetitur requiescat animus à conspectu miseriarum, quas pertulerat adhuc nostra ciuitas, quasue deinde passa est. Postquam Constantinus, & Carolus Magnus, & Ludouicus Pius, & alijs alijs temporibus pari pietate principes, ad amplificandum Apostoliceae Sedis imperium, certatim opes, & regna prouinciasque contulerunt, facile Romani Pontifices in id etiam humanæ potentiae fastigium eueri erant, ut euilibet maximorum Regum aequiparari possent. Ea potentia ipsis aliquandiu quieta felixque fuerat, deinde in atrocem inuidiam verit. Nam ubi dissimilibus animis Cæsares, Pontificum Maiestatem, armaque penes illos,

& mi-

& militem, & spatia tetricarum ac maris, & opes aliam
supra suam ipsorum fortunam conspexere, solicitu-
dines primo, variae, deinde odia sunt exorta, & ex
odio consilium infringendi vim tantam. Accedebat,
quod magis id destinarent, maturarentque, passim vici-
pata libertas reliquis Italiæ Civitatibus, ut, cum alia
Pontifici Max. parerent, alia vellent esse sui iuris, ni-
hil admodum in florentissima orbis parte Cæsarum
dominaturi reliquum fieret, præter inanes titulos, & nu-
dum Imperij nomen. Pleraeque insuper Germanicae
provinciae obsequium exuerant, aliae patrum aberat
ab eo, ut Imperium detersarent. Et viris ipsa Me-
diolanum Insubriae caput, post Romanarum opum
inuidiam, praecipue angebat Cæsares coaspernandi
dominatus exemplum late, & apud exterorū etiam in-
stigatrix. Ad haec, proceres viris Romae nimium
sibi fauentes in meritis suis interpretandis, & aliorum
commoda inopiamque suam eadem estimatione me-
tientes, male contenti, pessime affecti erga domesticū
imperium, & erga cunctos eius Imperij participes,
nuntijs, litteris, transfigijs denique solicitabant aegra-
iam pectora, & satis sua sponte irritatos animos Cæ-
sarum. Venirent: extinguerent vel modico latice
flamمام orientem: ne exspectarent incendium: posse
opprimi secordem felicitatem incautosque Clericos
ad belli opera. Iam ipsis quoque Pontificijs homi-
nibus sua bona suumque otium nimium videri, mira-
rique quod ab nemine lacerrentur: nihil contem-
ptius esse si sint qui contemnant. His alijsque male-

S 2 con-

cōtētorū prōcerū impijs absurdisq; vocibus quatiebātur exulcerati iam Imperatorum animi; nec diu rem ipsam distulere, quo minus omnibus carpere, & attenuare modis pontificatum Maximum aggrederentur. Eo debilitato faciliorem ad Mediolanenses quoque subigendos fore sibi aditum sperabant. Nam quamuis crebra dissidia spectarentur inter Sedem Apostolicam, & Metropolitas illos, publiceque etiam interdum tota Ciuitas ob defectionem notata interdictis iaceret, mox resurgere tamen & reconciliari, cunctaque flue-re mutuis officijs cernebant, donec offenderent reconciliarenturque rursus; eaque facilitas inter ipsos, & ad suscipiendam, & ad deponendam offensionem, spei nihil ad extequendum, nisi prius accilo Pontificatu Imperatoribus dabat. Initium autem tentandi, & affligendi res Romanas fecere ab ea re, quae totam fere Sedis Apostolicae Maiestatem continebat. Sacerdotia omnia, sacrasque præfecturas, & urbium ipsarū Pontificatus dispensare quibus vellent, & primum omnium, eam, vel demerendi quamplurimos, vel aerarij augendi facultatem auferre Christi Vicario. Si quid ipse cuiquam indulisset, aut contulisset, aut si quid etiam publice decesserit, id omne intercipere, abrogare, propterea hoc agere, ne vlla Rōmani Pontificis authoritas honosue ullus apud suos subiectos esset. Diuinos quoque thesauros, & celestia munera, queis summa illa potestas, mortalium animos eripit Orco celoque conseruat, contreftare ausi. Simul ad arma est deuentum, sine quibus agi ista obtinerique non poterant,

rant; & irata Pontificum anathemata ferro propulsabantur, assuerantque militares irreligiosi homines absque metu excipere fulmina, quae corpori non nocerent. Stragem animarum, quia non cernebatur ista oculis, contemnebant. Sic Italiae terris Germania superflua paulatim, & insolentia victoriae progressa eō, ut Pontificatus Maximii arbitram atque largitricem sese superbia Caesarum ficeret. Oppugnando & insectando quos Patrum consensus recte atque ordine in id fastigium extulisset, perperam ac temerè producere illuc factionum suarum homines conabātur, praecipuaque violentia Henricus Quartus, & Henricus Quintus egerunt. Ut verò Conrado mortuo, Aenobarbus in patrui locum sedemque successerat; vastus ille animus torue intuens reliquias veteris fortunae Pontificum, ita se gessit, ut amentia, & furore priores longe superaret. Is, non publicè modò capitalissimus Apostolicae Sedis hostis fuit, sed Pontifices etiam priuatim ipsos, quomodo inimicitiae geruntur inter mortales oderat, persequebaturque, & rem illam sanctam, per studia prava, per turbas & partes, per omnes humanae temeritatis, & impotentiae machinas trahebat. Par animus ei paresque conatus in ciuitates, quas sibi ad Pontificatum euertendum impedimento esse posse arbitraretur; nec alia tam intima causa, cur arma iam inde à principio in Mediolanenses pararet. Ceterū, orsus ab Hadriani Pontificis insectatione bellum, cùm eo extinto, Cardinalium suffragia Reginaldum Senensem Pontificem Maximū

iuste

istis sancteque renuntiassent, isque Alexandri III.
nomine a sumpto, summa bonorum omnium gratula-
tione factorum Imperium accepisset; excitauit ipse
ab altera parte Octavianum, & nouo huic Pontifici ex-
cetero Regio paratu, Victoris Quarti nomen circum-
dedit. Inde lacerata partibus Ecclesia, fœduinque
certamen, cum hinc Alexander, & præcipua pars
Patrum, & populus ferme Romanus; hinc cum
Pseudopontifice suo Caesar armatus, & barbarorum
agmina, paucique factiosi Cardinales Romana sa-
cra vindicarent. Tunc Pontifex Alexander indigne-
ferens talēm Ecclesiae sua statum, & contumeliam
Apostolicae Sedis, atque cernēs animo, non alia posse
conditione rem componi, quam si aliquo modo per-
tinacia Cæsaris infringeretur; statuit id ipsum ten-
tare delinitimentis, quandoquidem immitem animum,
contra obnitione potius alperaret. Itaque per lute-
ras, & nuntios rogat eum, ut quoniam Ecclesiastica
res, & Sedes Apostolica distractahatur inter duos, quo-
rum uterque sese Pontificium dignum putet, nec ei
certationi finis inueniri possit, velit inire Cæsar ali-
quam rationem, qua uter Ecclesiam regat, decerna-
tur. Quiequid ipsius iussu congregati Patres statue-
rint, id sibi ratum fore, & abiturum loco potius quam
ut publicae paci ambitio sua obstet. Egregio tempe-
ramento usus fuerat Alexander, si quid aequi in eo ne-
gotio agitaret Aenobarbus. Sed occupatus nunc erat
animus, in Alexandrum odio, in Victorem fauore ab
caulis ijsdem, ob quas, repudiato altero alterum præ-
cipabat:

optabat. Ab illo remissum & segnè nihil, ab hoc capta
sibi & secunda omnia exspectans, habebat secreta sta-
tim destinatione prouisum, quem controuersiae finem
imponeret; neque id ipsum potuit occultare, quin illi-
co deprehenderetur. Namque, cùm eius rei causa
conuentus Ticinum esset indicatus, & patres in eam vr-
bem vndique congregarentur, postquam Pseudopon-
tifex ille Victor aderat, accipitur à Caelare omnibus
in speciem obsequijs, omnique pompa, qua celebrari
Pontificis maximi aduentum oporteret. Processere
obuiam armatorum agmina, patresque Caeſaris nu-
tu, & Caelar ipse; solium, & umbella ei, & quacun-
que incessit, spectaculorum gradus stetere, quomo-
do visuntur theatra. Pertulit fama id protinus ad
Alexandrum, qui grauiter ictus indignitate rei retro
conuerit iter; neque lenibus remedijs ultra locus fuit.
Causabatur Alexander, quominus Concilio interesset,
ratumve quicquam haberet, praeiudicata, & praeici-
pitata cuncta per fauorem immodicum, & nihil
expectata patrum sententia, raptum temere Pontifica-
tum, de quo ambigeretur. Ænobarbus contra, ad
obtinendam conſirmandamque iniuriam, id ipsum
arripiebat causae, quod reus Concilio non interfuisset;
atque translato ad laudem Pompeiam conuentu, col-
locatum illic excelsa in Sede Victorem coronat; ana-
themata & dirae in Alexandrum, tamquam in sacri-
legum, & infame caput, instinctu Caeſaris promulgantur.
Intremuerat ob id facinus Italia, quamquam
nihil iamdudum assueta spectare vel facere nisi turbi-
dum

dum, & atrox ; & in diuersa prouinciae illius parte, duo
præpotentes ac liberi populi, hinc refecti nuper ex rui-
nis suis Mediolanenses, hinc dominae sui maris, &
semper intactae Venetiae, tum conseruandæ liberta-
tis, tum restituendi Pontificatus, capita aduersus ty-
rannum siebant. Ille amens pertinacia, & impietate,
cùm quaerret firmamenta sceleri, duosque Reges, An-
glum, & Francum ad causam allicere suam conare-
tur, irritus fuit ; ac potius isti frequentissimo ad Ci-
stertium conuentu, damnato Viatore, Petri succelsorē
& Christi Vicarium Alexandrum pronuntiauerunt ;
eique sententiae ac iudicio titulum hunc praeposuere,
quòd suffragijs Patrum, & innocentia vitae superior
Alexander ipse esset. Erat Romæ Alexander tēpore,
quo sententia illa Cistertiensis pronūtiata est ; ac ne ge-
stæ rei fama peruaderet in vrbe, aditus viaeq; ex Gal-
lia omnes obsidebātur Ænobarbi iusatu; & si qui redeun-
tium inde patrum, custodijs inciderant, coniectri in vin-
cula, documentō siebant caeteris, ne tramites eosdem
inirent. Gnara tamen omnia Pontifici, qui sufficiens ab
euentu animos, simul infectatur celestibus diris Æno-
barbum, simul auctoritate Concilij, sternere aemulū
sibi Viatorem parat. Tutissima Concilio sedes vita
Gallica vrbs Gergouia : illuc vocati patres : mox
eniam ipse aderat Ligustico mari properus, & cognita
per Vbertum Archiepiscopum, Mediolanēsium clade,
auctis latendi artibus, ne in Regias stationes incideret,
queis itinera, sicuti dictum est, obsepta erant. Eo Ger-
gouensi conuentu, Caesar & Victor cum sua factio[n]e
damnatis;

damnati, totaque Gallia amplexa fauore, & pietate
Pontificem Alexandrum, pro dignitate ac salute huius
in hostem armabatur, vnde ingens Aenobarbo ter-
ror ob nationis impetum, & vim Regis. Simul Sici-
liae Rex Gulielmus cum valida classe, simul Anglia
cum Rege suo, simul in diuersa parte Veneti maris po-
tentest, turbatori ei Pontificatus minitabantur cladem,
Et Republica Mediolanensis, quod infensor erat ob de-
letam à barbaris urbem, quoque viuidior ex ruinis af-
surgebat, eò maiorem iniecerat curam, ne propinquo
summae rei discrimine vindex suarum, & Ecclesiae
Romanae iniuriarum sustineri non posset. Cùm tot
vndique terrores circumstarent Aenobarbum, ferox
animus mutuatur etiam ab regijs artibus, & semper
insita principum animis calliditate consilium. Qua-
si pertaesus atque deditus certamina, petat ab Gal-
liae Rege, ut positis vtrinque circa Pontificatum stu-
dijs, & omni abiecta contentione, Pontifices ipsos in
iūs arbitriumque deducant ad congregatos rursus
Auennione Patres: ibi audito, & considerato quic-
quid hic inde prolatum fuerit, aeternus controuer-
siae finis statuatur, & composito sic Pontificatu, ipsi in-
ter se Reges colant amicitiam, obsequijs erga sedem
Apostolicam, & fide coniungantur certentque. Ars
haec erat, ut spe pacis, apparatus, & consilia belli sopi-
rentur apud hostes, comparandique, & moliendi spa-
tium atque facultatem ipse haberet, neque deesset oc-
casioni, si manus interea posset iniucere Alexandro, op-
primeretque hominem, quo sublato, fauor erga no-

T men

men illius extingueretur omnis, sicuti rara pro mortuis bella inter viuos geruntur. Prouisa haec, & meditata Aenobarbo fefellerant aliquandiu Regem Gallum, acceperatque conditionem, & concilio indetto iam Auenione constiterant Patres tamquam futuri arbitri Pontificatus, & diuturnis Ecclesiae calamitatibus imposituri magnum diem. Mox, & Gallus ipse ad fraudem intelligendam mouerat animum suū, & appellatus super ea re Alexander, praeceps negaverat, ac docuerat quae fallaciae negotio illi inessent. Ita sine exitu ea res fuit. Aenobarbus inde cedens temporis, Victoremque suum tam incertis rebus inter arma, & militares turbas relinquens in Germaniam abiit, quam turbabant rebelles; atque interea Pontifex Alexander, humeris fere piorum principum absente barbaro Romam in Petri Sedem reportatur. Ea, quae hactenus in exponenda Sedis Apostolicæ calamitate Pontificatusque dissidio retuli, videri possunt turbulentiae mortalium, & humanae mentis astus, causumve varietates, & potentiorum certamina, prosperaque vel aduersae contendentium res, qualia spectacula semper in tota mortalitate, pietas, impietasue hominum, & fauor siue violentia fortunae cuncta ineliantis exhibuere. Quae nunc referam, non tam fuere rerum humanarum euentus, hominumque consilia & artes, quam excelsa Numinis potestas, & arcani diuinæ prouidentiae nutus ad nobilitandam Apostolicæ Sedis aeternitatem validiorem Tatariorum, & aduersus coniurata inferorum agmina

mina duratutam. Cum Pontifex Alexander electus impias Aenobarbi manus, Galliaeque consensu, & trium Regū ope collocatus in Imperij sui fastigio arbitrium humanarum, diuinatumque rerum ageret, ac falso etiam Victore, per senium, & dolorem rabiemque absumpto, Ecclesiastica res videretur in summam redacta esse tranquillitatem; instigauere rurus Aenobarbum vtrices furiae, ut illam Ecclesiae quietem, Pontificemque illum infelicibus armis persequeretur. Atque orsus ab consimili prioris amicitiae facinore nouum cum conatum, pro demortuo Victore Pontificem sibi alium creat, eique Paschali nomen facit. Guidus Cremensis antea iste vocitabatur, Archiepiscopus Rauennae, cum cetera morum turbulentia opportupus Caesari, cum ipso aduersus Mediolanensem Archiepiscopum aemulatu, nec alia magis commendatione in spem expugnandi Pontificatus assumptus. Nam Rauennatenses Archiepisci cum Mediolanensibus de Ecclesiae principatu ac dignitate contenderant semper; & infensum huic ciuitati habere caput rerum ad multa quae accidere possent, esse profuturum imperatorij prouisus monabant. Igitur Aenobarbus apud Heripolim in Alexandri contumeliam adorato Paschale, praemissloq; in Italiam exercitu, mox ipse subsecutus, tentato nequicquam Mediolano, Romam proficiscitur infestis signis, ac veluti tradente Deo urbem capit. Diceret rem Apostolicam esse profligatam. Plena barbarum erant repente omnia; victrix irata gens sanguinis,

T 2 magis

magis auida quam praedae. Christi Vicarius una omnium voce poscebatur ad necem. Potestati illi sacrosanctae, & supremae nulla nisi in desperatione & fuga salus fuit, eusitque Pontifex Alexander per latebras, per intimorum manus, per aliena tegmina, nulla alia re tutus inter obuios saepe hostes, quam errore ac deformitate. Sic in lebnum denique conieetus Ostiam deuehitur. Inde varie conflictatus Tarracinam peruenit; ab Tarracina Beneuentum; & ab Beneuento sedes latebrasque alias perijt, prout quemque locum eligebat, & mox damnabat, in suspecto saepe domicilio tutus, periclitans verò inter ea, quae minime suspectabat, donec fessus timendis semper, & cauendis insidijs, statuit aliquam adire foederatum sibi ciuitatum; ibi reliquam exigere aetatem priuato cultu, ne publicorum malorum causa ultra ipse forer. Iam enim ad belli clades, queis Aenobarbus urbem Romā propè delerat, accesserat etiā pestilentia, quae reiectos ab Roma cū Imperatore suo barbaros in Insubriae rufus urbes exonerarat; neque finis incendijs, cædibus, populationi, calamitatibusque alijs, quae pastoralem Alexandri animum grauissime angentes coegerant odisse ac derrectare certamen, unde tot in publicum mala. Et mortuo Paschale, Cæsar Joannem quendam rapto viuere afluxum ab publico latrocino vocauerat ad spem eandem, veterique sicario, nouo Pontifici, Calisti III. vocabulum indiderat non sine amaris eorum facetijs, qui ridere tunc poterant. Ac succinctus latrone Pontifice Cæsar,

sar, Italiae toti minitabatur excidium, frembatque
ita, ut si in potestate haberet Alexandrum, in vitam
caputque eius barbarum aliquem ludum esse editu-
rus crederetur. Etiam cognitum animaduersumque
erat labare Ligurum fidem ad Aenobarbi promissa
& minas, & eiusmodi quaedam agitare consilia, ne
fortunae suae decessent, si magnum aliquod ab Impe-
ratore praemium assequendi facultas data esset. Di-
spar causa Gulielmum Siciliæ Regem profugo Pon-
tifici suspectum fecerat, cum illius peruagando terras,
sensisset timeri ibi Caesaris arma, & iactari voceſ au-
diuisset in ſeipſum, cuius capite id posſet redimi di-
ſcrimen, cuius pertinacia, & ambitione genus huma-
num inquietaretur. Reges item alij duo, Gallus &
Anglus, ne ad extreſum, imperij causam Ecclesiæ
defenſione, ſicut plerumque ſunt dominantium in-
genia, potiorem haberent, timebat. Mediolanenſium
Reſpublica, praeterquam quod inquieta nimium ſem
per promptaque diſſidijs & turbis, etiam ſtrepitū ac
diſcurſu molientium adhuc fabrūm, & trepidatione
populorum ad instaurandum Metropolim agitabatur.
Reliquæ per Italiam minores v̄bes, ob infrequentia,
non ſatis cuiquam ad latendum aptæ, cum & noſci-
tarentur ibi inter ſe ciues, & peregrina ora tamquam
in parua domo diſtinguere ſtatiſ ac notare poſſent.
Siue haec ita conſiderata Pontifici Maximo, ſiue, quod
magis equidem crediderim, occulti diuinae deſti-
nationis impulſus eum adduxere Venetias, ut in Vrbe
terra marique admittente ac recipiente gentes omnes

clara

clarissimum omnis acui spectaculum ederetur, quod,
& apud urbem illam, & apud caeteras gentes in ae-
terna exempla iret. Irent domum spectatrices pere-
grinac nationes, atque nuntiarent in ultimas terrarū
oras, quanta res esset Pontificatus Maximus, &
quām tremenda Regibus, armataque Numinis prae-
sidio. Vrbs Venetiarum in Hadriatici maris sinu, &
paruis, ut imperia urbelq; omnes, orta initijs, cùm li-
bertatem in qua nata erat, per tot saecula conserua-
ret illibato semper flore, Vrbi huic Mediolano, dispa-
ti fortuna decus idem appetenti, saepe amica & so-
cia, saepe etiam hostis fuit. Tempore hoc, quo Ae-
nobabus, Mediolanensium libertatem, & Christi Vi-
carium ijsdem armis accrime persecutatur, Ve-
neta res vigilantia, & odio aduersus eum qui-
cunque alicui libero populo molestus esse vellet,
nobiscum vna tamquam in communem hostem ar-
mabatur iunctaque fœdere erat. Fortasse etiam citrā
dominationis artes mouebantur sola erga hædem
Apostolicam pietate, prout moueri quamlibet Ca-
tholicam ciuitatem in tali tempore oportuit. Non dū
enim Senatum illum habebat tantus politicae soler-
tiae rigor tantaque toruitas, cum qua nihil hodie
geri ibi tractarique fama est, nisi quod dominationis
& libertati expeditat. Cuius rei maxima haec argu-
menta habeo, quod cùm Veneti intra trecentū ab
primordio sui fere annū, domitis finitimiis, ingēs sibi no-
nē imperiūq; fecissent, duo maximi Reges diuiso inter
se terrarū orbe, res controuersias illuc ob inclytam re-
ligionem

ligionem iustitiamque rei ciebant. Adeo, non suarum vtilitatum machinatores, sed in rebus causisque alienis synceri pique habebantur. His artibus sensibusq; antiquis, non nouitiae ista crescendi cupiditate, quae circa fines Imperij, gentium, regumque omnium communis hodie morbus est, potuerant in Asiam usque proferre arma, Dalmatas aliasque latrocinij infames gentes adiungere, sibi simul, & Ecclesiae, & saluti. Nam cum iusta in impios susciperent bella, aderat Numen, victoriaque comes ibat, non strage christianorum exercituum emebatut. Sic vagantes infero mari classes demersere saepe, vel in portus traxere suos; sic hostem eundem ab mœnibus prope urbis Romae deiecerunt, atque recuperatae Gothifredi temporibus Syriae titulum inuenere. Ceterum Alexander, cum in hanc Venetiarum urbem eo quo dixi animo peruenisset, dimisso apud Iaderam, quem hababat comitatu compositus in sui dissimulationem, ceu quotidianus aliquis Sacerdos ab Canonicis Augustinianis facienda rei diuinæ in familiam accipitur. Efferauerant speciem oris incommoda & curae, cumque barbam, & capillum ipse de industria promisisset, non facile deprehenderetur, nisi si quis familiarissime homini asuetus, scrutari curiose linea menta omnia institisset. Namque insuper, inter hilares de more Canonicos, vitando ille frequentiam, & coetus omneis, ceu taciturnus quidam & prono semper in terram vultu null apropocans alloquia dimittebatur. Sic

scel.

fefellerat aliquandiu in ea latebra hominum oculos ;
& trucem Caesaris diligentiam, qui dimissis in omnes
partes exploratoribus , scire volebat hoc saltem, quo-
nam ille sese abdidisset . Anno demum tertio postquam
Pontifex Maximus & Aenobarbus Imperator, lati-
tando alter , & vitando saevitiam hostis , alter perqui-
rendo latitantem, certamen huiusmodi post hominū
memoriam inauditum instituerant, nouus et hic casus
accidit, quo casu, & fugitiuae supremiae potestati de-
prehendi gloriosum fuit, & amens impietas numquā
veller repertum esse eum, quē totis imperij viribus , &
vniuersa potentiae sua mole vestigarat . Peregrinaba-
tur ex Gallia Hierosolymā vir nobilis inclitusq; pietate
simul & opulentia, Cōmodus nomine, eiusq; pere-
grinationis causa substiterat Venetijs expectans ibi
transmissionem anniversariam, qua Venetis classibus
plurimi mortales ad ealittora deportantur . Fuerat
haic Commodo familiaris usus atque consuetudo cū
Pontifice , superioribus contracta temporibus , cūm
his apud Regem in Gallia sicuti demonstrauit morare-
tur . Cūmq; nunc circumiendo quotidie in illa Vene-
tiarum Urbe religiosissima templa, Cōmodus die quo-
dā forte deuenislet ad Deiparae Virginis Aedē, cui ab
Caritate cognomen est, conspicatus ibi in angulo pre-
cabundum Sacerdotem, & hominis habitu pietateq;
delectatus, succedere proprius & inspicere contempla-
ri que faciem illam concupiuit . Ac flexo dissimulante
poplite, quā genibus etiam ille procubuerat , dum
erectam in celum mentem Sacerdotis, diuinosque mo-

115

tus eius, & modesta interdum suspitia obseruat, primò quidem leuiter pepulit animū nonnulla recordatio cogniti sibi olim in Gallia Pontificis Alexandri. Namq; nō absimiles esse ductus oris fōrēq; & oculos, & corporis formam reputabat. Inspiciendo deinde acrius, ac singulas partes ad similitudinē eandem secum ipse tante dirigendo, iā haud procul ab eo aberat ut Pontificem agnosceret, exclamaretque. Mox attento, & hacenti, trepidationem inter, & gaudium, dubitatio est omnis exempta, postquam in ipsa etiam capitis conformatio, notas, & discrimina quaedam recognouit quae olim in priori consuetudine animaduersa sibi, saepius deinde qualia essent secum ipse considerarat. Omnem in præsentia cohibet ac frenat animi sui gestientis impetum; atq; nihil effatus, surgit & discedit ex eo loco quam lenissime, aditque primores patrum & rem totam ordine exponit. Auctor tantæ rei satis per se erat grauis, & ea quæ referebat, cuncta ad faciendam fidem, remque comprobandum oprime congruebant. Nam, ex quo visus in Apulia per aliquot dies fuerat Alexáder, & ex quo, circum ea loca desierat apparere, numquam postea, quamvis acri circa id cu-
ra, & diligentia Veneti Senatus, & Reip. Mediolanenses, Regumque & populorum aliorum fœderatorum, repertus erat ullus, qui, vel minimam vnam de illius fine coniecturam afferre posset. Vulgo ita suspicabantur omnes aiebantque, desperantem de Romanis rebus, ac de dignitate sua Pontificem Maximum, ne barbaris insuper caput ad ludibrium contumeliamque

V

præ-

præberet, consilium cepisse delitescendi alicubi, & fortasse in loco aliquo ignobili, & obscuro, vbi minime quis crederet, agere nunc inglorium ænum. Per hæc inclinatis ad credendum animis eunt, repertumque, & agnatum illa in Aede Pontificem, rogan deposita tam humili persona, relictisque latebris & exuto squalore, sumere Pontificatus insignia, capessere denuo terrarum orbem, ac Venetae Reip. fretum armis contemnere hostes. His aliisque magnarum rerum hortamenti ille confirmatus, ac pontificiae maiestati ratus indecorum, si tantis, atque tam præsentibus ad vindicandam sedem Apostolicam auxiliis ipse decesset; disseruit primò pauca de sua illa ultima necessitate latendique cōsilio, ne quid fecisse humiliter crederetur; deinde instiuit monere ultro atq; obsecrare Patres, ut quibus animis se ex illa quiete trāquilloq; secessu excitare voluissent, iisdē perseverarent ad extremū, & ad veteres suae Reip. glorias, adderent etiā liberatę nūc Ecclesiæ restitutiq; Pontificis meriti. Se quidē, & regnare posse, & fugere rursus eodem animo: & profundere vitā in recuperandi Pontificatus conatu, & in iisdem finire tenebris paratum. Affirmauere Patres, se quoque patribus animis in id esse paratos, vt qui Pontificati maximofuis erit, idem Reip. suae sit. Haec ferme dicta: Pontifici deinde per princeps eosdem Senatus, perq; ipsum Venetiarum Ducem (is erat hoc tempore Sebastianus Zianus) iniiciūtur Apostolicæ maiestatis insignia, Cleroq; & Senatu, & populo deducente omni deportatur in Di. Marci Aedem, cunctis admiratione-

cuncto-

cunctorū animis, ob rei nouitatem, & resonāte faustis
ominibus celo. Stabat extactū protinus in eius Tēpli
mole Pōtificale solium. Ibi sublimis & late conspectus
Alexáder, explicata super Senaīsi populumq; in Cru-
cis formam manu benedixit vniuersis, & peracta ce-
remonia, ad D. Syluestri in Palatium est deductus,
vbi postea quamdiu Venetijs fuit, habitauit. Quod
cūm illustrem hanc & miraculo simillimam Pontifi-
cis Alexandri manifestationem in Venetiatum Vrbe
factam, illico per Italicas vrbes suo more fama diuul-
gasset, lōgiusque porrò quotidie res tota dissiparetur,
aliorū laetitia, mōror aliorū eminebat. Sed foederati
per Insubriam populi, & caput in primis eorum Resp.
Mediolanensis, pro suis implacabilibus aduersus Ac-
nobarbū odiis, eiusque vicissim in ipsos rabie ac fu-
rore rem eam acceperunt. Hoc illud esse tempus do-
mandae belluae inter se se gratulantes autem abant,
cūm antea, veluti sternitur acies duce amissō, sic abie-
cti consternatique omnes iacerent, ex quo Pontifex ab
omnium repente oculis erat dilapsus. Mox ab Vene-
to Senatu legati adfuere clarius certiusq; cuncta indi-
cantes, atque exquirentes iussu patrum à Consulibus
& Archiepiscopo Mediolanensi pro amicitia & socie-
tate, quidnam fieri placeret, quamue reducendo in
Regnum suum Pōtifici, ex foedere opem, si auxiliis v-
tendum esset alienis, ipsis pollicentur. Nescitur autem,
factumne fuerit cōmuni foederatarū Ciuitatum con-
silio, an verò propria illa & singulari Veneti Senatus
lētitudine, quae maximarum sāpe rerum vtile instru-

V 2 mentum

mentum ibi fuit, ut restituendo in Apostolicā sedē
Pontifici nihil moueretur antequam Aenobarbum
ipsum per legatos super ea restituzione appellassent.
Certè initio rerum actionumque omnium, legati ab
Venetiis adiērē Cēsarem, eiusque legationis principes,
Philippus Orius & Iacobus Centrenigus fuere. Hi,
cū apud Ticinum Vrbem conuenissent Aenobarbū,
mandata, quæ ab Senatu habebāt in hanc sententiam
exposuerunt. Pontificem maximum Alexandrum,
postquam diu per terras omnis frustra perquisitus
fuerit, Venetiis denique forte quadam diuini-
tus esse repertum, atque eductum ex tene-
bris, in quibus tot malorum taedio reliquam
ipse consumere cœtatem decreuisset. Ea re Senatum
populumque Venetum mistam dolore ac verecundia
laetitiam cepisse, & adhuc haerere ibi confusos ani-
mos omnium ob labem aeternam, quae ab tali Pon-
tificatus necessitate videatur imposita esse temporibus,
& orbi Christiano. Nunc Patres ita dicere. Si Fede-
ricus Caesar, & Rex augustissimus animum inducat,
aliò conuertere ea arma, quae fugere sic & latitare
Pontificem Maximum cœgerint, facturum eum si-
cū deceat pium, probumque Regem, idque Sena-
tui populoque Veneto gratum fore. Sin autem per-
gat agere per Apostolicae Sedis damna & miseras
omne regni sui tempus; quaecunque sibi restituenti-
bus Christi Vicarium arma obsistant, ea dimouere vi-
sua omni paratos esse, & quantum viris armisque
possint, in pulcherrimo illo opere consumpturos.

Federi-

Federicus ad ea; iamdudum cernere se ait quid Veneti
agant, & quod non contenti maritima illa Sede, con-
stituere per terras omnes Imperij sedem velint. Quan-
do quidem igitur legati exposuerint quid patres dicāt;
se quoque hæc dicere. Nisi fugitiuum illum Alexan-
drum sistane in catenis ad pedes suos, facturum se Ve-
netiarum Vrbi id quod Vrbi Mediolano fecerit, ac
tanto magis facturum, quia credere ipse possit, adeo-
que credat, Mediolanenses quoque ab illis esse solici-
tatos, nec aliter quam gentis eius instinctu toties mo-
visse Insubriam arma. Cum haec vltro citroque di-
cta essent, abierte legati non parum obstupefacti, & per
admirationem attoniti hoc ipso, quod incolumes inde-
cuassissent. Renuntiata legatione nihil ultra verbis opus
fuit: pars statim vtraque summa vi parabat bellum.
Priores Veneti, triginta nauium armavere classem, &
dimissa earum parte circum littora ne communitibus
prohiberentur; partem ad reliqua belli instructam
tenebant. Multo maior nauium numerus aderat Cac-
sari, excitatis ad eum adiuuandum omnibus, quos ira
vel inuidia aliqua in Venetos, aut in Mediolanenses,
ceu futuros cladis, aut victoriae socios angebat;
estque ab Ligure præferrim adiutus. Ab Veneta par-
te singulas naues totidem ex nobilitate illa fortis viri
cum imperio habebant, quorum nomina perscripta in
Reip. annalibus leguntur. Caesar vniuersae classi, to-
tique officio maritimo praefecerat Othonem è filijs
terrio loco natum, iuuenem ferocia animi, & omni-
bellica virtute patri simillimum, pietate ac religione
melio-

meliorem, de quo erat fama, tamquam paterna illa
in Sedem Apostolicam flagitia magnopere auersare-
tur. Huic mandauerat pater, ut infestando maritimā
omnem Venetorum oram, extraheret pugnae tempus
in aduentum vsque suum, neque rem vlo modo in
discrimen daret antequam adesset etiam ipse, ut com-
muni consilio cuncta administrarent. Interea nam-
que destinebatur Aenobarbus Mediolanensi bello, erat.
que tempus hoc illud, cùm foederatorum aliorum ar-
mis, apud Dairagum, & Legnanum vi summa vrge-
retur. Quippe coniunctae pro Pontifice cum Me-
diolanensibus vrbes, ad primos tantae rei motus intē-
derant animos viresque, ut premerent tanto magis
ab hac parte hostem, & cogendo diuidere exercitum,
aduersus Veneta arma robur Imperij debilitarent.
Sed feroci iuueni Othoni, statim atque ad Salborem
non procul à Pirano conspecta sunt Venetae classis ve-
la, praecepta patris exciderunt, & facere illico summae
rei discrimen parat. Erat numero nauium, ut dixi,
longe superior Caesariana res; sed in parte altera, vi-
ti, & artes, & aspera vndis nobilitas, mareque ipsum
tot victorijs imbutum, & nusquam antea mari victus
miles. Casus repente ipse paene sustulit omne discri-
men, & sicuti saepe alias, pro deterioribus pugnauit,
scilicet, ut virrus Numenque vincentium clarius po-
stea spectaretur. Nam, cùm Venetus Imperator, atq;
Dux ipse Zianus praeter ceteras nauales solertia, quas
in eo bello multas, & magnas explicauit, ita instru-
xisset aciem, ut, & diductis cornibus aequaret ho-
stium

stium cornua, & quasi superuenientibus alijs subinde nauibus, speciem multo maioris, quam erat multitudinis efficeret, & circummissis etiam ab tergo nonnullis, distineret ac turbaret postremum hostile agmen, haec omnia cum prouisa ante pugnam, & praeparata essent; in ipsa mox pugna, tam leuis subito, & fortuita res, quam sunt aurae, & venti, prouidentiam Imperatoris, remigum usum, nauium robora, milites & tela ipsa eludebat, idemque ventus erat aduersus Veneto, Caesarianis secundus. Tunc excelsae rostratae, quae castellorum instar victoriae instrumenta victoriamque ipsam portantes contemperant hostem, obniti non poterant in contrarios flatus, hique facti erant hostium loco. Caesariana classis obsecundante aura circumagebatur in omnes partes; & cum ad inferendos aliquos subinde ictus successissent, sese subducebant extra ictum eadem agilitate. Unica spes vnicumque erat Veneto telum, iniungere fugacibus nauigis harpagonas, & ferreis comprehendere manibus, ut quaeque nauis seignior ad euadendum fuerat. Ibi ira exercebatur, accensis etiam in tempestatem ipsam animis, tamquam in ventorum contumeliam capti sic trucidarentur. Sex amplius horas cum ea iniquitate dimicatum ferunt. Mox commutato vento, fortes imbellesque potuere conspici, & pars vtra melior esset, euentus decrevit, quo cognitum est, Deum etiam vincere per fortiores velle. Statim ubi ventorum inhibentium solutae vinclis naues, liberos in omnes partes habebant discursus, remigioque,

&

& clavo, & magistris parebant; omnes naualium pugnarum formæ spectabantur, edebantque magna facinora etiam illi, penes quos futura clades erat. Sed transiliendo in rostratas, lembosque demergendo, vel attrahendo, vel perforando, ac remos detergendo Veneti promptiores erant; ac ex una passim nauis, quatuor aut quinque hostium affligebantur, cum quatuor aut quinque Caesarianae, circumstèdo Venetam unam, neque ibi proficerent multum, & classem reliquam extenuarent. Cum talis esset pugna, promiscuis cædibus insiciebatur mare, nauesque, hinc inde, vel obtruncatis propugnatoribus fluitabant, vel claudae, & remigio destitutæ trahebant sentinam, vel mutuo illis fregerant rostra, & proras, vel implicitæ viæ tricibus alijs, ducendaque in triumphum hærebant. Quibus casibus, & sua Caesarianis multitudo iam redacta erat in eas angustias, ut superior etiam numero Venerus fieret, & omni reliqua virium parte longe ijdem superabantur, ac nihilominus pugnabant. Denique Praetoria Veneta, Regiam Caesarianam, qua princeps Otho vehebatur, capit. Ea scilicet clades ad extremam desperationem adduxit hostem, neque praecilio ultra fuit opus. Adeò, amissò duce ceciderant animi, & iam vinci capique malebant omnes, quamcum ea ignominia ad Caesarem redire. Dicitur deinde Venetias Otho, naualisq; triumphi magna species fuit, cum sex & quadraginta captiuae naues ad viætrices alias adiunctæ irent, onustæ spolijs omnes, & nobilibus captiuis, qui ferme Germaniae pro-

proceres erant antea truculenti barbarum in morem ; nunc mansueti aspectu catenarum queis tenebantur. Triumphi dies fuit ad xv. Cal. Iunias anno cīo cl xxvii. tertio die postquam erat pugnatum , idemque dies in agro Mediolanensi, Dairagum inter & Legnanum, Caesaris opes animumque nihil minore clade afflixit . Ita ille, maritimis terrestribusque praelijs vietus, & super omnia fractus captiuitate silij , vergentemque iam suam actatem respiciens , optauerat pacem ; ac potius ipse circumspiciebat omnes impetrādae firmandaeque eius vias , quām vt vel exorandus in id foret , vel sicuti semper antea metuendus, ob profunda consilia, & implacabilem olim in ipsa pace animum . Nam ad ea, quae dixi inuitamenta serio iam tandem expectendæ quietis, haec insuper accedebant, seu potius erant coniuncta cum illis. Constantia fœderatarum vrbium aduersus impia in Pontificem armata: Pontifex ipse tam præsenti Numine creptus periclis traditusque Venetiarum vrbis, quae quantum posset, docuerat vltimi certaminis euentu : Mediolanenses demum ipsi ceu miraculū aliquod haerebant illius animo, vrbis seper aucta cladibus, & ab excidio lactior repente floridiorque . Et Aenobarbus quidem post infelicem naualem pugnam , quac ad Piranum pugnata est, haec animo voluens , doloreque & verecundia confusus, pacem & filium suspirijs ijsdem ita vt proximos non lateret , quaerebat . Venetijs autem post tantam victoriam , Senatum inter & Pontificem maximum , & sociarum vrbium Legatos , mini-

X ms

me simplex habitus animorum erat, Senatusque ipse
praesertim in contraria studia scindebatur. Iunio-
res, qui fere praelio interfuerant, caeterue, qui suorū
amiserant aliquos, sententias dicebant atroces, ut bar-
baro, ut Apostolicae Sedis hosti usque ad ultima insi-
stetetur. Pars altera patrum, aetate, & modera-
tione animi, lenibus consilijs aptior, secundis re-
bus modum imponebat. His Pontifex ipse assen-
tiebatur. Mediolanenses, & foederati ceteri memoria
calamitatum suarum infensi, utendum esse cursu rerū
ziebant. Vicit amabilior sententia, cognitaque in-
terim etiam Caesaris inclinatione animi, reque mul-
tum agitata, dandam esse pacem consentiu denique
omnes pronuntiauerunt. Quonam modo danda es-
set, indubium veniebat. Nam neque audebat adhuc
petere Caesar inter tam recentes, & ignominiosos rerū
suarum exitus, neque offerre vltro satis honestum vi-
debat. Haec ipsa consultatio aliquandiu distulerat
sem. Cūm maxime consultarent ambigerentque, su-
bjici animos excelsa quaedam alia & digna sententia
veteris Romani Senatus maiestate, ut scilicet cura abie-
cta omni circa illud humile discrimine, magnitudine be-
neficij opprimerent victum, neque, sicut in aequo cer-
eamine agitur, per apices, & momenta omnia digni-
tatis, sed veluti longe superiores, contemptim, & elati-
te victoriā exercecerēt. Mitterit captiuus Otho ad Ae-
nobarbum, qui fugitanti per terras omnes patri no-
mine Senatus haec dicat. Deditisse Deum Pontifici Ma-
ximo Senatuiq; Veneto, ut omnia in ipsum prolemq;
eius

possint, & ea facultate iure belli fuisse usuros, nisi tam
ignoscere vicitis, quam vincere esse gloriosum scirent.
Nisi inuidet ipse gloriæ alienæ simul & saluti suæ, ve-
niret primo quoque tempore Venetias, ibique Ponti-
ficiis & patrum clementiam experiretur. Additi sunt
iuueni comites pari fere ætate clarissimus quisque, &
iuriurandum ab eo exactum, si cunctatetur Cæsar, ip-
sum protinus esse redditum. Reperit in Apulia patiē,
cui cum verba senatus edidisset, non fuit indignatio
fremitusue, vel suspicio, vel consultatio quidnam agé-
dum in retanta esset. Adspectus repente sospitis filij, ab
omni alia cogitatione obstupefecerat animū; & ubi se-
se collegit, idē adspectus ad securitatē fidemq; rerum
omnium valebat. Haud ultra cunctatus quam dum
præsentia diponenter eligeretq; comites, præmissa Ve-
netias legatione quae nunciaret aduentum suum, mādat
sele itineri, & mutans ad celeritatem iumenta, vigesi-
mo post die ex ultima Apulia Ticinum peruenit Ab
Ticino Rauennam pari velocitate est delatus. Ibi
stabant Venetæ naues quæ sublatum in Prætotiam Re-
gē, ad Fossam Clodianam, inde Venetias deduxere ef-
fuso obuiam senatu omni, Duceque ipso. Tanta repē-
te comitas erat, postquam, nullo militari præsidio suc-
cinctum, arctoque & inermi comitatu venire hominē
acepere. Succedente paulatim classe complebantur
ad spectaculum tecta viaeque omnes, & tantæ urbis
populus cū inquilina alia multitudine vndiq; accur-
ebat. Inerat cura animis vidēdi clarissimū Imperato-
rē eversorē urbium, eiectorem Apostolicæ maiestatis,

X 2 quæm

quē fugiēs Christi Vicarius ibi in obscuro angulo defor-
mis maeie & squallore reptus foret; ac volebāt utiq;
videre, quisnam ille, completo terroribus & armis or-
be terrarum, confratoque classibus mari , in aliena
nunc vrbe nudus inermis ulro gradum faceret. Ad
D. Marci Aedem rectā ducendus erat, ut Pontificis Ma-
ximi pedibus aduolutus Apostolicæ Sedi deferret ob-
sequium in posterum; in præterita sibi veniam preca-
retur. Extructum alte solium ibi eminebat ad valvas,
subselliaq; Cardinalibus, quos varie, diuque dissipatos
ob metum, reperti denique fama Pontificis in eam vr-
bem excuerat. Pontifex in tribunal processit suum ,
ceteriq; suis locis ordine considerunt. Spectantium
agmina turbæque ingruentes, disposito milite , quan-
tū fieri poterat, submouebātur . Mox Aenobarbus ad
Apostolici solij radices toto corpore stratus humi,
post pedum oscula iussus excipere sese in politem tra-
ditis in manum tabellis recitat è scripto palam clara
voce prima postrema verba , prout facinori detestan-
do, implorandæque veniæ , & petendæ absolutioni
composita erant. Enim uero cùm eas preces atq; iusstu-
randum conceptis verbis peregisset Aenobarbus obe-
diensque ceremoniæ totius ordini , collum ipse suum
Pontificis pedibus rite substrauisset, permulxit paulis-
per altero pede ceruices Imperatori Pontifex Alexā-
der , addiditq; carmen hoc horribile consentaneum
spectaculo quod tunc edebatur . SVPER. ASPIDEM
ET. BASILISCVM. AMBVLABIS. ET. CONCVLCA-
BIS LEONEM. ET. DRACONEM. Irritauit ea tam in-
felix

felix species contactusque ille veteres Aenobarbi a-
nimos, atque reueritus tot inspectantum ora, vicissim
ausus est effari istud. NON. TIBI.SED. PETRO
Quam vocem infringens Alexander permulsi im-
pulso rursus pede violentius aliquanto , subiecta
Cæsaris colla , dixitque ET. M I H I. ET. P E T R O.
Nec dubium inde peracta ceremonia habebatur fre-
mere Caesarem interiore sensu , adnotaueratque pro-
ximi confusam faciem, & ardentes oculos , & frontis
nubem, tumidoque , & fumanti ore sese difflantes
iras . Sed praestabat componere fluctus animi , ven-
tumque erat eò, vt fortiorum omnium patientia , &
non facta quiete nihil tutius honestiusue esset . Alle-
uatus principum brachijs , & in singula momenta se-
renans vultum, Templo inducitur, & ante aram ma-
ximam iuratus iterum in verba Pontificis Alexandri,
veteraque omnia verbis ijsdem abominatus , & pre-
catus veniam, iniuncta temporaria salutari pena sol-
uitur aeternis vincis, ac sacris de more lymphis ad-
spexit, & expiatum. Quae omnia per publicos scribas
in tabulas referebantur prout egerat aliquid Pont-
pronuntiaratu piacula , prout etiam iurauerat ali-
quid dixeratue Caesar . Iurauit inter cetera, pacem ex
eo die in sex annos cum Insubriae Ciuitatibus Metro-
polique Mediolano conseruaturum inuiolatam , neq;
commisurum quò pax ea turbaretur. Si falleret, tum
vti se Deus Opt. Maximus prolemque , & regnum
suum affligeret tristiore casu, quàm ex quo, Romani
Pontificis, & Veneti Senatus benignitate assurgere nūc

po-

potuisset; Pontifexque idem & Senatus rebellem se & perjurum iustis armis ab stirpe delerent. Acta res est ad xv. Cal. Sextileis, anno sc̄re postquā Caesariani exercitus ad Piranum mari, per Venetos, ad Dairagū & Legnanum terra Mediolanensem armis caesi fugatiq; erant, eiufque rei seriem nobis cū tabulae nostrae Ambrosianae, tum alia incorruptae fidei monumenta suppeditauere, prout cuncta ordine exposui. Sed video magnas varietates atque dissimilitudines opinionum apud exterō scriptores esse versatas in huius negotijs relatu, memoriamq; tam illustris victoriae esse confusam haud sine manifesta iniuria, tum in sedem Apostolicam, quae nobile illud ac semipiternum exemplum statuit vindicandæ temeritatis, tum in Mediolanensem Ecclesiam, quę post exemplum deniq; illud aliquomodo conquiruerit, Vult aliquis, octennem puerum ad ea tempora fuisse Othonem, in quæ res gesta conferatur; quo posito, regimen & caput expeditioni primum omnium desit, atque fides inde tota labascat. Non enim, quē libet Imperatorem, ne dum Aenobarbum illum vincendo senem factum in tanto discrimine debuisse summam rerum tradere infanti filio, scilicet, vt illud puerile rudimentum, & pueri ipsius exitio, & ignominia dedecore que patris, & imperij totius fine turpissime nobilitandum esset. Omnis autem hæc in Othonē coniectura puerilis etatis ab tempore ducitur ipso, quo mater Regiis inducta penatis primos edere foetus potuit. Namque Beatricem Burgundiaē Ducis filiam, quae Othonem hunc Cacis-

xis

ris thoro enixa est , nuptam anno sal. cisoclxij. nihil
peperisse per triennium , ac tertio inde loco natum
Othonem, ad annum cum, quo dimicatum sit, pueri-
liter inhabilem infirmumque reperi. Sunt quibus,
nihilo aptior, validiorque fortuna Caesarum dicatur
fuisse tunc ad omnia maritima negotia; hique nullam
ab ea parte classem , nullumue naualem apparatus,
& nullū eius scientiae genus in historiam admittunt.
Accerrime verò ad labefactanda , & cuertenda cun-
cta incumbit, quisquis Othonem Erisingensem , &
Radeuicum, & Sigibertum, & Vspengensem Abbatē,
& alios eorum temporum aequales chronographos,
ostendit ista transisse miro silentio, litterāq; in horum
annalibus de rebus hisce extare nullam. Et alia
demum alij commentantur ac proferunt , queis
ab illa maritima clade, post tot saecula vindicare
nihil iam tale curantem Aenobarbum contentur.
Humanarum opinionum pugnae miserabiles, atque
propodium huius historici negotij, siquidem in tantis
etiam Pontificum & Regum , & Populorum rebus
ambigua nobis , & obscura fides objici possit. Neq;
tamen inconstantia, & diuersitate ista offensum in-
dignatumve quempiam esse oportebat, consideran-
tem scilicet, in omnietiam arte suum esse vulgus ex-
pers veritatis, fingendi audum, sectasve suas, quæ cō-
munia, & recepta improbare , & cauillari semper a-
mant . Multo minus indignatus offensusve erit, quiſ-
quis insuper hoc reputare sciāt, in maximatum quo-
que rerum fama, quas hodie Principes inter se palam
gerunt.

gerunt, lasciuire inconstantia, & garrulitate sua se-
tas easdem, atque in circulis defendere factum esse
aliquid, vel non esse factum, prout scilicet, in hanc, il-
lamue partem, contradicendi occasione ac dulcedine
vocatierunt. Horum verò dicta, pro testimonij, &
monumentis excipiunt pari vanitate scriptores, & má-
dant annalibus suis, qui deinde annales temporis
beneficio naœti authoritatem, & fidem, in monumen-
ta alia transcribuntur, & apud innoxiam posteritatem
mendacia sic gliscunt. Accedit funestior alia dam-
nosiorque veritati levitas scribentium, quos liuor &
ira, quos insitus animo fauor erga partes aliquas ab-
surde stimulat, ut alijs addere gloriam, auferre alijs ve-
lint. Humilem suam fortunam & ignobilis otij partē
volunt inserere principum certaminibus, ac pro viro-
rum & armorum discrimine, magnisque conatibus
& consilijs, queis Regna olim, & Reges inter se plu-
rimo cum sanguine concurrerunt, certamina nunc
ista spectantur, queis chartæ inanes in umbra transfe-
runt viætorias, & summam rerum, ita que uno ster-
nunt cuncta, siue attollunt. Longe postea saeuius est
historiae malum, dum principes insuper ipsi, postquā
dimicauere ferro exercitibusque suis, pergit gerere
aliud verbis alienis bellum, & operarios istos infe-
lices excitant, qui mercedula adducti caliginem of-
fundant rebus arte sua. Et indigna ista verborum
praelia inter populos Regesue durant aeternūm, atq;
succedentium animis eodem semper imbutis odio pro-
pagantur. Nimirum etiam alij extra tales horum
ini-

inimicitias, Reges aut populi, aemulatione gloriae, siue
studio in alios, inclinant potentia sua famam rerum, &
quocunq; trahunt isti, vergit eodem quicquid littera-
rum in ipsorum imperio habetur. Autores denique
nonnullos reperias minimè quidem venales aut leues,
aut inter negotia principum ambitiosos, sed asperos,
& truculentos quosdam, qui statim ubi partem ali-
quam antiquitatis, suspicione aliqua obiecta, perleui
nō probauerer rigore suo, vrgēt implacabilitet, & om-
nia ab imo vertunt; quodque pessimum est veteris
memoriae venenum, crescit illis interea nomen, &
sanguinem magistri veritatis ad labefactanda quaecun-
que displicuere terribiles fuent. Verum, has Histo-
riae calamitates, & in grauissimam artem inuestigata
ludibria talium hominum ingenij, quandocunque
inciderint, viti prudentes facile deprehendent, &
Deus ipse fortasse fallacias tantas auerruncabit. Nos
certe quoniam ad hoc forte studium delatis sumus nar-
randi non nihil, & ad nostram aliorumque utilitatem
repetendi ab priore aequo magnos Ecclesiae casus; id
volimus agere semper haud aliter quam deceat piuum,
& modestum, & iam propescenem clericum; ac sim-
plicitate semper uti volemus ea cum qua precatus
sum a Deo Opt. Max. ne labor, & opera ista scripti
randi fraudi mihi ad animae salutem elset. Porro,
quod ad conjecturas attinet, opinionesue illas, queis
Apostolicae sedis de Aenobarbo Caesare triumphus,
& post felix Mediolanense praelium, maior fœdera-
tæ, classis in diuersa parte victoria eliditur atque ob-

Y scuratur,

scuratur, res ipsa extra corruptelas erroresque huma-
nos, in clarissima, & antiqua monumentorum luce extat
prout demonstrabo. Mater Othonis, non anno eo qui ad
obruendā victorię fidem, arguendāq; Principis infātiā
singitur, sed quinquennio ante nups̄erat Caesari, neque
res alia temporum eorum fere est illūstrior, quam Ae-
nobarbum, anno cīcclvi. repudiata, Caecilia Beaticem
hanc in matrimonium duxisse. Id adeo, & Burgun-
diae Chronica edita Thomae Guarini typis, & Chro-
nica alia manuscripta, quae fuere Cardinalis Bessario-
nis, & Gunterus Ligurinus, & Naucerus diserte prodi-
derunt. Sed praeципue arguit illā in matrimonij anno
labem ipsa monumenta belli, quod cum Mediolanensi
republica bellatum Aenobarbo est. Namque ibi per
totum quinquennium ante falsam eam connubij diē
Beatrix Augusta in parte retum itinerumque habetur.
Ea, secrudescente cum Mediolanensibus bello, excitur
ab coniuge Caesare in Italiā: obfessae Cremae mu-
ris adsidet: euersa Metropoli Ticinum it marito co-
mes: vñā cum eo denique coronatur; solidiora, &
certiora cuncta ad fidem, quam illae apud Abbatem
Vspergensem numericae annorum notae, de quibus
nihil ego ambigam, quin errore libratorum, typo-
rumve mendo falsae pro veris irreperirent, quandoqui-
dem confutatae tam evidenter, & ex punctis ab re ip-
sa nulla possint ope retineri, ac defendi. Et hacte-
nus quidem satis arbitror esse coniustum, quod indu-
ctā per id tempus in mariti domum sponsa nasci po-
tuerit Otto quinquennio saltē antē quam inficiatores
isti.

isti omnino nasci potuisse contendant. Nunc, quod etiam tanto antea natus fuerit volo demonstrare; Non enim, ut istis placet, fuit Augustali thoro sterile triennum, quo primas matrimonij spes inter se congressi Aenobarbus, & Beatrix tentauere. Sed absque frustratione vlla stato mente illico nascitur Henricus: post cum partum, constanti fœcunditate renouatur secundo fœtu parentis nomen:tertia vota Othonem dedere ipsum; ac reliqua deinde soboles, nullis irritis mensium spatijs prouenit. Quos sane partus, temporibus, & locis nominibusq; suis notatos ordine ac distinctos referre promptum erat, nisi pudet iam necessitatis, qua celebata direptoris nostri geniale thorum, tamquam hosti adulantes videmur. Monstrauere sic ac numerauere prolem eam Nauclerus, & Gunterus, & Ioánes Saxon alijue, quibus nulla vestigia patriæ ruinarū, sicut inobis, obuersabantur animo, quæ cogerent cum fastidio aliquo cōrectare quicquid barbaro illi volupe ac iucūdum fuisse. Attamen studio veritatis, cuius cura motū animi excludere omnē debet, nominibus & rebus adhuc istis, quantū satis erit, immoraturi sumus. Cūm igitur ad eā victorizē diem, non octennis puer Otho, sed iuuenis decem & nouem fere annorum hac leuiter informata ratione fuisse reperiatur, potuit eum haud dubie pater præficere classi, qua vietus fuit. Neque apud magnos principes nouū istud mittere impuberis filios ad bella cū summo imperio, æstatemq; illā obiectare casibus & periculis; Luciusq; & Caius, & sub Tiberio Germanicus ac Drusus vix posse

Y 2 ta

ta puerili prætexta, suo capite fortunam Imperij Romani circumtulerunt. Ac postquam Austrica Domus virtute & felicitate sua in eius Imperij nomen opesq; fere successit, maxima quaeque bella sepe administravit ibi rudes ætas, & pars prudentiae fuit Cæsaribus Regibusque illis teneram suam prolem obiicere præliorum discrimini, ac per eum modum ostendere famae. Sic Maximianus I. in Ludouicum Galliae Regem, sic Maximiani nepos Carolus Quintus puerilia fere tractando viriliter arma posuere tyrorinum eius glorie, quæ postea magnas illas animas & dignas immortalitate viros secuta est. Sic etiam iuvenile flagitium Caroli Cæsaris spurius ille Ioannes in ipso pubertatis ingressu magnis victoriis paternam culpam prope in miraculum euexit. Quæ exempla retuli ego libenter, ut intelligatur, nihil esse momenti principibus viris in aetate ipsa, quandocunq; vis animi consilium mq; præcucurrit, velsi desit forte quippiā, expletū cuncta rectoribus additis, sicut in hoc fieri potuit Othonē, cum ei classis tradiceretur. Classem vero ipsam sciri oportet, non ab ipsa protinus Germania fuisse Cæsari accessendam, id quod longum impeditumque esset, sed Anconitanos & Genuenses & mulos Venetae Reip. Mediolanensisbus infestos, Romano nō fidos, obstrictos Aenobarbo, suppedirasse cuncta certatim ei, remigem, militem, naues, armamenta, comitatum, & quidquid aliud ad rem pelago gerendam, veterum arte, vel nouis ingenii repertum maritimae gentes in promptu habent. Id utique Genuensium merita

meritum erga Cæsarem , & paratæ classis in tali tem-
pore obsequium, neque ipsorum historiae siluerunt, &
scriptores alij inter cetera temporum illorum, sicuti
ab ipsis met acceperant , verbis sere iisdem retulere,
quorum antiquissimus nomine Beneuenutus ciuitate
Interamnas ante trecentesimum annum de ea classe
ita pdidit. SEPTVAGINTA. TRIREMIVM FVIT
CAESARI CLASSIS. QVAS GENVENSES ET PLI-
SANI IN IPSIVS GRATIAM ARMARANT. MISE-
RANTQ. PRAEERAT. OTHO. CAESARIS. F.
QVI. EI. TERTIO LOCO NATVS FVIT. Nihil dis-
milia Augustinus Iustinianus Patriae texens Annales
refert. Et Spirensse Chronicon & Paulus quidam Inte-
rianus eadem habent; vt nihil necesse sit torqueri am-
bigentes, quomodo poruerit Aenobarbus ex arida &
satiense longinquaque Germania, vel informes petere:
terrestri itinere nauium alueos, quos deinde circum I-
taliam littora compingeret deduceretque , vel ornatam
& instructam sua mole classem transuhere infando
horridi maris tractu , cum qua repente gereret rem.
Sed istud nauale uegotium , exitumque negotij & eo
exitu projectum ad Romani Pontificis pedis Aeno-
barbum non attigeresuis litteris Otho Frisingensis &
Radeuicus, quia non perduxere in eum annum Chro-
nica ipsa, que contexabant. Scilicet intimus uterque
Cæsari, alter vero etiam patruus erant, qui cum ad tri-
stia ista & minime speciosa dictu peruenissent, ma-
luerunt ipsi , priuare se gloriae parte scribendiq; fru-
ctu quam sua manu inserere vltro monumentis anna-
lium

Ium, atque spectandum, id obiicere aeternitati, quod
summa ope tegi, adeo ipsorum intererat, ut silentium
etiam super ea re alienum emere debuissent, si fama
demum ipsa venalis pretio esset. Et proximus horum
etati, neque domui Caesarum adnexus Abbas Vspes-
gensis, studio patrie violentus, cum in hæc tempora
scribendo processisset, inhibuit quodammodo stylum,
seque coactauit, & duobus omnino verbis inuoluic-
rem, nihil amplius de ea re, effatus, quam partes Pon-
tificias præpotuisse, pacemq; Venetiis esse factam.
Par breuitas & erga natalem sibi Germaniam nati-
uumq; principem par cura Sigiberto. Qui scribendi
etiam genere similius Abbatii, rerum capita tantu-
modo exsequitur & suorum principum calamitati-
bus, patia eque vitiis, & malis parcere nimium amat,
narrator idem ad pleraq; sincerus & grauis, ad aliqua
medax vanusque repertus. Nam, ut omiserim pleraq;
falsa scriptoris eius, etiam de Pontifice femina Ioan-
na Angla seuere fabulam infert. Me quoque pudet
iam ac tædet tam prolixæ defensionis aduersus
memoriae huius insciatores: sed, aut dissimulanda
principio res fuit, aut quoniam semel animaduerta
susceptraque est, strenue ad liquidum, & syn-
cerum adducenda. Ac tanto magis id conandum esse
videtur nobis quia, non solum agitur in hac Victoria
dignitas Ecclesie Mediolanensis, subacto per foede-
rata arma & domitos sic hoste, qui luctu nuper ipsam
& vastitate compleuerat, sed etiam historiæ totius
authoritas & universæ fides antiquitatis ex huius vi-
ctoriæ

etorū fide suspensa omnis pendet. Non publicæ tabu-
læ deinceps, non testimonia villa, & monumenta lit-
terarum, non veteres picturæ, non aera, non lapides
antiqui, non dedita per manus & inueterata fama, nō
ipsius Romanæ Ecclesiae maiestas, non denique San-
ctorum oracula, non concilia Patrum in tradenda
priscæ ætatis memoria pondus habebunt, nisi, quanta
violentia oppugnatur hic in historia locus, tanta vi-
cissim nostra cura & contentione defensus erit. Quip-
pe illa omnia simul in dubium trahuntur; ac si conci-
derit istib[us] quassata tantis rei veritas, necesse erit, ut
hæc ipsa etiam in omni semper vetere negotio firma-
menta veritatis codem labefactata motu collabātur.
Tum verò præserim litterae profligatae in sempiter-
num illæ erunt, vnde petuntur nobis in hac historica
cura testimonia & auctoritates ad ea confirmanda,
quæ narramus. Namque etiam Bernardinus ipse Co-
rius, qui Mediolanensium omnæ aeuum orsus ab ur-
bis initio ad suam usque aetatem fusè dilucideque
explicauit, Aicardum nominat quandam aequalem
Federico, participem eudem & scriptorem rerum que
per ea tempora acciderunt, eiusque Aicardi verbis
naualem hanc victoriam ita ut ab cæteris descripta
est, refert. Et fuit Corius antiqui moris homo, vestiga-
tor acerrimus memoriæ omnis; cætera incomptus in-
sciusque ornandi, que simplicitas chronographo au-
toritate addebat, ita ut Sforcia, quo regnante, ille ad
scribendum animum appulit, delectatus fide ho-
minis & diligentia publicam ei curam conficiendam

patiæ:

patriæ annalium mandauerit; unde tabularia omnia,
quæ Mediolani erant, & ante ipsum frustra aliis ex-
petiti codices patuerent. Huc sequitur anteceditue ma-
gnus aliorum numerus qui, vel gentium aetatumque
omnium res, vel urbistarum Imperijue alicuius pati
authoritate composuerunt, externi, nostrates, sacri, vel
profani, quicunque; demum narrando posteritatis causa
& mandando litteris aliquid, in eius negotij mentione
inciderunt. Hi videlicet omnes, praeter unum alterum
illos ingenij seuerioris, haud secus de ea re prodidere,
quam sicut fama communis habebat; tisque auto-
rum nomina & testimonia longo ordine alibi descri-
pta non operae est transferre inde in nostros annales.
Neque vero sunt nobis in historicorum numero alii quos o-
dium leuitasue manifeste falsos habent. Carion profe-
cto & Melanton hæretica monstra cum obscurarent
cuncta more suo depravarentque, hunc Ecclesiæ tri-
phum suppressare non potuerunt, malisque inter eo-
rum etiam mandacia suus honos Apostolicæ sedi. Ac
ne testimonius impiorum res tanta peragatur, trans-
feram huc D. Antonini locum, quod celeste nomen
nouere sanctorum fasti, cuiusque viri animum & litte-
ras admirata Ecclesia intulit celo. Is generis humani
Chronica pertexens, de victoria, paucis ita infit. CVM
FEDERICVS IMPERATOR VENIRET AD VR-
BEM ALEXANDER TIMENS EIUS POTEN-
TIAM VENETIAS REFUGIT, VT MANVS EIUS
EVADERET SUPER QVO INDIGNATUS IMPE-
RATOR ARMavit CONTRA VENETOS
CLAS.

CLASSEM CVI PRAEFECIT OTHONEM FILIVM
SVVM ET AD REPONENDVM ALEXANDRVM
PONTIFICEM MISIT VERVM OTHO FILIUS
IMPERATORIS PRIMO CONCVRSV NAVALI
PRAELIO SUPERATVS A CLASSE VENETO-
RVM QVI IVVABANT PARTEM ECCLESIAE
SANCTAE ET ALEXANDRI CAPTVS DV-
CTVS EST VENETIAS ANNO AVTEM SE-
QVENTI PROCVRANTE OTHONE FILIO
IMP. QVI CAPTVS ERAT ABLATA EST DIS-
SENSIO INTER PAPAM ET IMPERATOREM
ET FACTA EST PAX INDEQVE MAGNVS
HONOR ET GLORIA SECUTA SVNT VENE-
TOS QVIBVS AD PERPETVAM REI MEMO-
RIAM PONTIFEX SVMMVS QVÆDAM IN-
SIGNIA PERPETVO FERENDA DONAVIT.
Hæc ipsa D. Antoninus edidit, reprehensâ etiam duo-
rum incuriâ, qui in tradenda memoria temporum eo-
rum, rem tantam omisissent. Ac plura ipse sine dubio
de ea rescripturus fuit, vrbiumque fœderatarum, &
Mediolanensis Ecclesiae praeserrim ab causis exitu-
que belli immista pleraque narraturus, nisi totum
percurrendo terratum orbem, sequeretur compendia,
& summas, quem & Operi suo titulum fecit. Cae-
terum, partasit victoria, ptoinus, vt omnia magna, &
noua solent, non litteris modo, istis quae circum fe-
runtur, sed marmoreis etiam aeneisque tabulis ad me-
moriam hominum sempiternam fixa passim, & con-
signata est, expressaque coloribus etiam, quos artificū

Z fama

fama saxe vel metallo, diuturnitate temporis, & studio lincamenta illa imitari volentium aequaret. Ad Salboreum in loco praelij durat incisum carmen, volumen omnium instar cuncta amplectens; Et Senenses ipsi publica pietate erga magnum suum ciuem in Aula Concilij pingendam effigiem casus curauere. Germania quoque terra factum admirata horribile ingens, admisit codem inspectante Caesare fecitque imagines eiusmodi quas manere adhuc assueti gentibus illis homines testantur. At Venerijs, anno quinquagesimo postquam debellatum erat, cum Aulâ maximâ extructâ conductisque ad eam pingendam artificibus, anquireretur inter Patres, quaenam imagines ei loco maxime conuenirent; contendere seniores atque peruerterunt, ut S. C. in haec verba fieret. Quod de picturanda honestissimis figuris auli, exquireretur, disque ad eam rem ex vetere historia idoneis casibus relatum sit; Patres de ea re ita censere; nihil neque ad iuuentutis exemplum, neque ad Reip. gloria illustrius aptius esse Pontificio illo triumpho, cui plerique secundum interfuerint, quem intuens minor aetas, decora ibi parentum intueretur. Sic picta per principes artis aula stetit, donec anno salutis cccc lxxvii. fortuito igni configraret, restituareturque maiore sumptu. Sed octennio fere ante id incendium Pius IV. regalis animi Pontifex origine ac Civitate Mediolanensis, cum Vaticanum omni ope excoleret, recordatus veteres Apostolicae Sedis calamitates, & credo etiam, quas Aerobarbus intulisset olim, voluerat extare ibi in genitium

ciūm omnium domicilio monumentum insigne, quo
supplex vicissim, & abiectus deformisque Caesar ille
ostemaretur. Ac ne quid intercavani, & falsi recipie-
rent suprema authoritas, & augustissima Vaticani mo-
les, nominavit e Sacro Senatu aulaque tota elegantis-
simō quēq; iudicio, qui historiam illam inspicerent se-
dulo atque aestimarent. In eo fuisse numero Cardi-
nalem Sirletum constat, quem ob pios pudicos mo-
res cum sara litteratura coniunctos Pontifex idem in
Collegium vocarat commendante virum D Carolo
Borromaeo parente Urbis nostrae, & instauratore no-
minis Ambrosiani, qui Pōtificis eius sororis filius fuit,
ac tunc Aula Romanisque rebus ipse potiebatur. Per
tales viros omni euoluta antiquitate collatisque capi-
tibus tractabantur coram Principe Borromaeo testi-
monia, & monumenta, & cōiecturae omneis, & quic-
quid in alterutrā partem ingenia illa praeclara, super
ea re ex cogitarant, attulerantque. Nā praeter Pōtificis
ipsius de ea re peruestiganda mandatum, erant Prin-
cipi litterarij nocturni congressus cum ingenijis eiusmo-
di, & inclyta inde fama Noctium Vaticanarum fuit,
queis aliquandiu creberima illa materies erat; ac de-
sum scripta edidere, quae picturæ argumentum id
eximere controversijs omnibus possent. Et quia co-
gnitio, ista liberalis, ac principibus digna viris qua-
stio, dignumque Pontifice iudicium exercebatur auspi-
cijs D. Caroli, cuius acta vita diuinitus, & gestae res in
Ambrosiano Pontificatu nouum m̄hi immensumque
opus parantur, utile arbitror tali data occasione prae-

Z 2 mitti

mitti iā nunc specimina haec studiorū Archiepiscopē
sanctissimi, qualia fere rudimenta Xenophon etiam il-
le praeclarus iecit antequam magnum suum Impera-
torem exsequeretur. Neque aprius quicquam erat, nō
modò ad solatium Vrbis nostræ turbarum, ab quibus
diuerticula haec quaerendo, certamen in historiam in-
duxit turbis ipsis fortasse molestius, sed ad certaminis
ipsius quoque tam molesti delinimentum. Igitur Va-
ticanicis illis exercitationibus, atque colloquijs multū
agitata re Princeps Aulae simul & Academiae Borro-
maeus, caeterique, quos auūculi Pontificis iussu ad eius
historici negotij disceptationem ipse adhibebat, con-
sensu pronuntiavere, pingendum esse supplicem
ad Pontificis Alexandri pedes Aenobarbum, sermo-
numque & sententiarum summa collecta, & descripta
fere in hunc modum manauit. Quod de pingenda
in Aula Vaticani Regia ad Alexandri pedes Aenobar-
bo, ac de ea re perquirenda, & consideranda Pontifex
Maximus & Dominus noster mandauit; nos, & veram
esse victoriam, & in publica luce collocandam cen-
semus. Nam etiam iura omnia censuerunt, publicis
monumentis fidem esse publice habendam, qualia pas-
sim monumenta victoriam hanc praeferunt ac testan-
tur. Quid si remere usurpata vñquam fuisser, falsa-
que, vel incisa alicubi, vel insculpta, vel descripta, vel
depicta; non segniter illi, quorum intererat, obuiam
iuissent. Semper enim hoc liberorum popolorum,
principumque omnium, & Regum fuit, vbi quid con-
tra famam, dignitatemq; sui nominis positum in pu-
blico

„ blico scriptumve esset , curare , vt ea tollerentur abo-
„ lerenturue . Quod qui facere non potuerunt , contraria
„ saltem monumenta posuere , queis contumeliam in-
„ iuriamque arcerent , sicuti aduersus Tegeatas Mant-
„ næi , Syracusani in Athenienses , in alios alij , priscis
„ nostrisque temporibus sedulo factitauerunt . Victoria
„ haec , cùm statim ab ipsa dimicazione locis illustribus
„ ostentui attolleretur , ferocia conticuit Ænobarbi , nec
„ ipse , nec secuta proles eius , voce motuue quod extet vi-
„ lo factum illud improbavit . Non etiam alij per om-
„ ne deinceps aeuum Caesares in tam superbis ingenij ,
„ tantisque opibus , & tot mutuis offensionibus ani-
„ morum , verbum aduersus monumenta ista commu-
„ tauere vnum , cùm minoribus Imperij detrimentis ad-
„ uerterent animos , ac retinere utique maiestatem cons-
„ rentur . Atqui Ænobarbum hunc , inspiciendo cu-
„ ña diligenter , & inquirendo , reperimus adeo non ful-
„ se remittum aduersus talia , & segnem , vt cùm Inno-
„ cenij II. coronatis Lothariū depicta in Laterano esse
„ forte caeremonia figuram eam in sui diminutionem
„ ipse acciperet compleretque cuncta querelis , & preci-
„ bus , & minis huiusmodi . A. PICTVRA. CAEPIT
„ AD. SCRIPTVRAM. PICTVRA. PROCESSIT. SCR-
„ PTVRA. IN. AVTHORITATEM. PRODIRE. CO-
„ NATVR. NON. PATIEMVR. PICTVRA. DELEATVR
„ SCRIPTVRAE. RETRACTENTVR. Quanto violen-
„ tior aduersus simulacra , queis duceretur in triumphum
„ insurrecturus fuit , nisi piacula illa veteris suae temeri-
„ tatis in Sedem Apostolicam etiam ipse commodior
tandem

„ tandem yrque factus amplecteretur? Alioqui sciebat,
 „ durare ista saeculis innumerabilibus transferrique in lie-
 „ terarum, & famae aeternitatem, etiam ubi, vel eu-
 „ nus color, vel metalla, & saxa tempus edax absum-
 „ ptis, & quamdu spectantur, acrius penetrare, ac mo-
 „ uere animos, quam sonum ullum vocis, hancque mul-
 „ titudinis imperitiae esse litteraram, per quam, Urbe
 „ in ipsa facta veterum Imperatorum hodie puer etiam
 „ & mulieres legunt. At litteræ ipsæ verique libiti, vox
 „ & disciplina melior, alloquiumque prudentiorum,
 „ ad lapides, & simulacra illa congruunt passim, aper-
 „ tiusque adeo, & clarius loquuntur; quas litteras, ubi fa-
 „ ma communis consensusque recepit, non postea re-
 „ pudicare est, per vulgato etiam Iurisconsulti verbo,
 „ QVIBVS LIBRIS ANTE NOS CREDITVM SIT. IIS
 „ NOS QVOQVE CREDERE OPORTERE. Libri au-
 „ tem, & litteræ quibus perscripta res est reperta con-
 „ uentui nostro, & congressibus diligentissime examina-
 „ ta Vaticana, praeter alios hi erant. Chronica Delphi-
 „ na, Chonica Sanuta, Chonica Alexandrina, Choni-
 „ ca, Norimbergæ; Vlmensia quoque, & Suevica, & Sa-
 „ xonica; ad quos singularum geotium annales, scripto-
 „ res alijs aggregantur, Valerius Anselmus, Benevenu-
 „ tus Rambaldus, Achilles Cassarus, Albertus Cranius,
 „ Matthias Castritius, Antonius Passuuius, Martinus Cro-
 „ merus, Henricus Vuertus, Ioannes Bremensis, Petrus
 „ Vineus, qui Federici ipsius scriba intimus fuit, Obbo
 „ Rauennatensis, qui res suorum item temporum satis
 „ eleganter, ut illa etiam tempora litteris mandauit. Tum

Branz

, Brana, Rouilius, Rocca, Paradinus, Metorius, Paga-
, relus, Guazius, Feroldus, Malaspina, Volateranus,
, Palmerius, alij denique complutes, vel proximi actati
, illi, vel etiam actatis ipsius, quorum vel manuscrip-
, codices vel euulgata typis volumina in Vaticano ip-
, so extant. Atq; inter monumenta haec, quae cuncta
, recensere longum erat, nonnulla tanta sunt auctori-
, tatis, ut qui ea inspexerit, desiderare præterea nihil pos-
, sit. Nam apparet confecta esse diebus ijsdem, quibus
, etiam gesta res est; incomptaque, & simplici tem-
, porum eorum sermone, verba ibi exponuntur ipsa
, quae pronuntiati audiueret spectatores, & scriptores
, ijdem, cum agerentur cuncta, & transigerentur. Ac ge-
, neris huius chronica vetustissimis exarata formis, ius-
, su nostro per idoneos homines sūt inspecta Venetijs
, in Reip. illius tabulario, & ne suspectā in re domestica
, litterarum earum fidem haberemus, inducti sumus sa-
, cri Canonis authoritate, quae securē iubet admittā
, tabulas, & acta Ciuitatis, cui talia olim etiā proferen-
, tis fides habita sit. Quod si monumenta ista non com-
, parerent, nihilue tale repertum esset, sequeremur ta-
, men veterum Pontificum, atque adeo sanctorum ho-
, minum auctoritatem; & huic inueteratae famae, quæ
, ipsa non lœue momentum facit, libentissime assentire-
, mur. Quippe Aegidius Belamera, & Gennadius an-
, tiq;issimi homines, ille Archiepiscopus Auenionensis,
, hic Patriarcha Constantinopolitanus, in demonstran-
, do Sedis Apostolicae principatu, sic exhibuere legentiū
, oculis posteritatique omni, quomodo quilibet etiam
egregius

, egregius pictor posset ostendere, calcatum Romani
, Pontificis pede Caesarem ad D. Marci valvas, aequipa,
, ratumque basilisco vel leoni substrato pedibus, &
, aduersus verba isthaec in ipsa honestissimi dedecoris
, patientia missantem humano incitamento non nihil
, rursusque compressum, & species eadem apud Bea-
, tum Antoninum expressa cernitur in oratione quam
, ad Pium II. Pontificem Maximum ipse habuit.
, Quod verò superbum, & immiti, minimeque ponti-
, ficum videri fortasse cuiquam posset, sic insultasse
, Caesaris collo, id ex ipsa Pontificum disciplina, diui-
, nisque litteris, & prisco bellorum iure iustè ac legitime
, sancteque fuisse usurpatum apparet ad coercendam in-
, ventura etiam saecula temerita tem, si qua similis um-
, quam oriretur. Scilicet etiam sanctissimus ille, ma-
, ximusque Ducum Iosue, postquam quinque rebellan-
, tium Regum coniunctos exercitus fudisset diuina ope-
, ac fugasset, eductos deinde reges ipsos e spelunca, in
, quam pauentes, & trepidi se se coniecerant, calcari
, militum pedibus iubet, collaque perduellum premi sic
, & domari; idque celesti auctoritate sanctum, atque
, firmatum exemplum securis postea temporibus gra-
, uissimi Imperatores sumpsere sibi quoties subacto-
, iustis armis hoste nobilitate victoram ad posteros,
, exemplumque ipsi proliere aliud voluerunt. Nam
, alioqui nulla satis habebatur rata, & clara victoria,
, nisi viator velut illato in possessionem pede, victimum
, afferere sibi obnoxiumque factum esse testaretur.
, Ideo Romani veteres, agresti etiam Cincinnati in-
uentum

„uentum inter triumphales suos ritus accepere, cum il-
„le ab aratro Imperator, duabus fixis humi hastis, vnâ
„superpositâ, mittere sub iugum hostes instituisset, quod
„ignominiosus pene erat, quam pedem inieclit. Et
„consuetudine semel recepta hac diuqueretenta, postquâ
„diuina inde volumina Veteris Testameti, & illius sacra
„sanctæ etatis admirandae res, exemplaque Patriarchal-
rum cœpta sunt in honore haberi, mos etiam inuuluit
„iste premendi pedibus hostium colla, quo more victo-
„riam ad Deum referrent. Ac multo ante Pontificem
„Alexandrum Iustinianus Imperator, Tiberio, & Leon-
„tio deuictis, à quibus pulsus ipse fuerat, id tuper cerera
„ludibrium hosti addiderat, acclamante Davidicis ijsdem
„vocibus populo, tamquam leonem, & basiliscum victor
„pede illo calcarat. Adeoque in morem vetterat ritus
„iste victoriarum firmandarum, ut circa contumeliam
„etiam staret, & aequo succumberent animo, submitte-
„rente se se victori, quibus ea necessitas; victoresque
„ipsi, muneribus, & omni statim comitate prosequeban-
„tur eosdem, quorum ceruices subiectas paullo antez
„pedibus habuissent, qualia mista poenis blandimenta
„Sultani Axanis in captiuum Diogenem Zonaras Grae-
„cus narrat. Mauritanum eum Regem ingenio ait fuisse
„moderato, & miti, in clitaque per gentes iustitia et fama;
„cumque diuturno bello persecutus Imperatorem, tan-
„dem in potestate haberet, supplicemque & miserabili
„habitu stratum sibi ad pedes intueretur, prosiliisse re-
„pente solio tamquam afflatum Numine, & postquam
„homini collum egregie calcarat, caros dedisse ample-

A a

xus

„xus ei, pollicitumque omnia benignè seruasse captiuo
 „pristinae fortunae cultum, incolumentque dimisisse.
 Haec igitur, & in eam sententiam alia cum scripta pro-
 tulissent, quibus Pontifex Medicaceus id historiae per-
 quirendae, & considerandae negotium mandarat, de-
 picta in Vaticano res est, prout gestam fuisse memora-
 ui; pictorque Saluiatus millenniumos aureos pectum
 operis accepit. Sed temporum, & rerum seriem repeti-
 tempus erat, statumque, & negotia urbis, & Ecclesiae
 nostrae, quomodo sese post Aenobarbum habuerint,
 ordine demonstrari. Post breve Henrici Regnum (hic
 Aenobarbo patri successerat) regnat Ortho multa erga
 Mediolanenses comitate, quam priuatis quoque re-
 bus, per patris primo, deinde fratris imperium saepē de-
 clararat, ac vicissim ipse ab ciuitate nostra, nomineque
 Ambrosiano vnice cultus fuerat, cum apud ceteras gen-
 tes, nec suō, nec suorum imperio, prosperitatem eū, ob-
 viuisse famam constet. Is ubi, Caesari, & Italiae rex
 est appellatus, noua Mediolanensibus affulsiſſe lux-
 yila, legatiosemque misere cum muneribus, & manda-
 tis huius nodi. Quod rerum humanarum arbitrium,
 „summa mque potestatem esset astecutus, gratum id, &
 „laetum accidisse Mediolanensem animis, quia terrarū
 „orbem in illius posse quiescere virtute arbitrarentur,
 „ipsique priuatim in illius Imperio spem suae securitatis
 „collocatam haberent. Si veniret ad capiendam de mo-
 „re coronam, quam caeteri ante ipsum Caesares peren-
 „do semper, vetustissimū Ambrosianae Ecclesiae ius no-
 „bilitassene, magnum fore decus Virbi, quae iam nunc
honores

CXLVII

„ honores in eam spem exquisitissimos appararet. Adsta
„ tum, & salutem quoque pertinere Ciuitatis, venire
„ Principem, & eam ex diuturna iactatione refouere.
Otho benignè audita legatione, responsum hoc dedit;
non se tunc primum agnoscere, populi Ecclesiaeque
Mediolanensis erga sc fidem, ac voluntatem, sed olim
expertum esse; prouis alijs, quae d fferri non possent,
venturum. Interea, si quid accideret, legatum suum
in Italia fore cum summa potestate; illum adirent.
Legatus fuit Aquileiae Patriarcha, qui cum anno inse-
quenti Mediolanum venisset, Archiepiscopo Magistra-
tibusq; redditit Caesaris litteras, quarum intentio erat
„ huiusmodi. Si vestra erga nos merita, & voluntatem
„ egregiam multis grauissimisque rebus significata obli-
„ uionit traderemus; nequaquam id fieret pro Imperij no-
„ stri maiestate, consuetudineque nostra, qua nullum in-
„ grato animo transmittere beneficium solemus. Itaque
„ memores eius fidei, ac benevolentiae, quam nobis per
„ omne tempus exhibuistis, cum intimorum quoque co-
„ stantiam requireremus, & aduersa multa pateremur,
„ dabimus operam, ut omnia officia, quæ ab Imperatore,
„ & Rege amicissimo expectari possunt, à nobis in Rem-
„ pub. vestram proficiscantur. Iura, priuilegia, libertate,
„ quæ antiquitus tenuistis, non modo non imminuere,
„ sed etiam, si quid forte deest, explere, in animo habe-
„ mus. Nulla erit Ciuitas, cuius conditionem, & statum,
„ cum vestra conditione, & statu esse muratum velitis,
„ venientes ad nos de vestris rebus legatos benignè audi-
„ mus, priuatim quoque cum adeo benemeritis Civibus

A 2 2 co-

„ colemus amicitiam, & omnia, quæ volent à nobis im-
 „ petrabunt. Munera, quae misisti, fuere gratissima, nō
 „ solum propter elegantiam, & pretia rerum, sed quia
 „ vestrum in illis animum, & voluntatem ad viuum ex-
 „ pressam, licuit nobis velut in illustri mōnumento con-
 „ templari. Volfegerus Aquileiæ Patriarcha, qui vobis
 „ has litteras reddet, propter vitæ probitatem vsumque
 „ rerum, visus est nobis dignus esse, quem cum imperio
 „ in Italiam mitteremus. In eum, quæcunque contulerit
 „ tis officia, sic accipiemus, vt collata esse in nos ipsos ar-
 „ bitremur. Praesertim autem, vt consilio virum adiuue-
 „ tis, & omnia, quæ ad rem bene gerendam pertinebunt,
 „ subministratis, pro ea quam significastis in nos volun-
 „ tate, postulamus. Acceptis recitatisque litteris, exilie-
 re gaudio, ciues, & Archiepiscopus, magnaq; publica-
 fuit iactitia, quod is de mun regnare cœpisset, qui me-
 minisse videtur, & veteris gloriae Mediolanentū,
 & nouarum calamitatum, primusq; post tot saecula,
 Regum intellexisset, quanto tutius beneficijs, & comi-
 rate, quā in iniurijs, & superbia Ciuitates in obsequio,
 & fide continerentur. Sed præter hanc litterarum hu-
 manitatem, attulerat Legatus opportuna mandata re-
 souendę vibi, componendis animis, Ecclesiæ condeco-
 randae. Sublator rursus Consulatu, Prætor hoc rem-
 pote erat Albertus Fontana, parique cum Archiepisco-
 po iure summam rerum obtinebat. Is communicando
 cum Pontifice consilia, & agitando, quæ mala qui-
 bus re mediis indigerent, valde adiuvit legatum in Vr-
 be constituenda, breuique, legatus, & Archiepiscopus

& Præ-

& Prætor, communis consensu sublatis corruptelis &
certaminibus, omnia, quæ decesserant ad optimam Reip.
formam addiderunt. Paulo post autem, cum laeta Ci.
uitas in magna esset spe perpetuae felicitatis, cumulus
delitiae fuit ex Cæsaris ipsius aduentu, quem summis
honoribus celebravere. Gratissima Principi species fuit
mille puerorum in candida tunica patrio carmine cō-
ncientium ipsius laudes, & in Rempub. merita; & fer-
rei diadematis honores, unde tantum decus urbi. In
Basilica Ambrosiana de more coronatur Cæsar, sed
studijs, & apparatu maiore, quam caeteri, quos metus,
& adulatio, factionesue, non publica benevolentia, pu-
blicusque consensus coronabat. Ab ea celebritate lae-
tus vicissim Otho gratulatione Ciuitatis firmavit pri-
uilegia, quæ superiores indulserant, addiditque noua,
tam Archiepiscopo, & Ecclesiae, tum Ciuibus ipsis, &
vniuersae Reipub. Romam inde proficisciit vñā cum
Archiepiscopo, tota propemodū comitante nobilitate,
partim ut Pontifici suo splendorem adderent, multi er-
ga Caesarem officio propter beneficia, & suam quisq;
spem in posterum securi. Quacunque incederent, ef-
fundebant se se Vrbes ad spectaculum, eratque specta-
culi præcipua pars Vrbs ipsa Mediolanum, quam Cae-
saris ipsis esse delicias haud occultus rumor ferebat.
Turbauit agminis laetitiam Sanctæ Floræ Comarchus,
qui Basiliandum in Ticini ripa nobilem arcem tenebat.
Is, siue recenti in Mediolanenses inuidia, siue alias infen-
sus Othoni, facta principum coniuratione ausus est in
transgredi fluminis, circumuenire agmen infelici co-
natū.

natu. Nam captus repente, & securi percussus ipse, familiaque tota pulsa in exilium, & exuta bonis, quae omnia Caesar attribuit Mortimundi Monasterio, & Abbatem illum Basiliani Comitem appellauit. Pacato dein agmine peruentum est Romam, ubi coronatus aureo diademeate Caesar iurauit in Pontificis verba plane, ut appareret, stabilem inter eos aeternamque pacem fore. Mox laetis cebus interuenit antiquum inter Principes malum, Imperij causa, ortaque dissensione, & divisio in partes terrarum orbe, Mediolanenses, gratiam Caesaris, & veterum beneficiorum memoriam ante Romanis Pontificis autoritatem habuere. Stimulabat animos, praeter mutuam amicitiam, & merita, Vuolfegerus Legatus ille de quo memoriaui, vir, acer, & pro principe suo violentior etiam, quam qui hodie ex terra illa Germania ad nos proficiuntur. Namque circumiendo Italicas Vibes, & fremendo diminutam Imperij maiestatem, ademptum Siciliae Regnum, & alia, quae fuerant origo dissidij, peruicit minis, precibus, promissis, ut obstringerent Caesari suam fidem, atque deficerent ab Ecclesia non Mediolanenses modo, sed Brixia, Placentia, Ticinum, Cremona, vetusque dissidium in Metropoli renouaretur illud, quo semper terna nobis foret imposita nota rebellionis. Postquam id dixerat sacramentum, Archiepiscopus, Praetor, populusque Mediolanensis, grauiora quidem imminabant mala, quæ sequi rebellem tories Vibem oportebat, ipsi vero quasi nullam ranti sceleris expectare pœnam deberent, ad formandū Recip. statū intenti, noua promulgabant

gabant decreta, legesque nihil profuturas in Romanæ Ecclesiae damna, coniuratis. Leges autem huiusmodi fuere. Agrestes in Vrbe qui habitare volent, habitando pari cum caeteris iure; sed ubi semel domicilium in Vrbem fixerint hæc familiae, in agros ne remigranto. Mediolani quicunque volet alienigena, domicilium habeto, nisi si exul, sive haereticus erit. Praetori stipendium annum mille sextertia um est, sex Iudices, equites duos alito. Si quos Ecclesiae, vel Reipub. causa mitti legatos oportebit, bini tantum exeunto. Literas, & mandata, sumمامque legationis in publicos codices referunto. Feminae, passis capillis, & pectora suo more plangentes ne prosequantur in posterum funera, neue templa crinibus verrunto. Hæc leges ad frequentandam Vrbem latae, cum vrbis ipsa nulla iam esset ob caelesteis diras, quas in Romanum Pontificem conspirando cum Imperatore meruerant. Mox Imperator Otho cum factione sua, communione sacrorum arrectur deiceturque fastigio, & foedum inde, ac miserabile certamen fuit Pontificem inter, et Othonem, et Vrbes, quæ hunc illumue sequebantur. Duces, & antesignati partium stabant, hinc Gherardus Episcopus Nouariae Pontificis legatus, hinc Imperator ipse, quem Mediolanenses obstinatis ad exitium animis, & pertinaci nimium fide in perditis rebus fouebat, donec in Germaniam cessit ille Federicumque Rogerium Pontifex Maximus coronavit. Hoc tempore Lampugnanus Archiepiscopus moritur, et suffectus in eius locum à Pontifice Maximo Gherardus Legatus, tricessimo post die

COR.

correptus morbo, vix inchoare honorem potuit. Clerus inde, nobilitas, populusque Mediolanensis in contraria studia diuisi, suum quaeque pars Archiepiscopū faciebant, atque in id euchere fastigium conabantur, alij quidam templi maximi Archidiaconum, alij vero Archipresbyterum, plures Episcopum Vercellarum. Pontifex Maximus, non posse conquiescere temerata flagitijs Vrbem, eaque dissidia scelerum esse p̄gnam dicitans, Henricum Septalium factæ supellestilis in templo maximo praesidem (Cimiliarchum vocabant) ijs qui summa ciuium contentione producebantur, anteculit. Sed magis irritauerat ea res Ciuitatem, quam composuerat, additaque veteribus odijs ira recens, turbarum incitamentum erat, ita ut nouum Imperatorem in Pontificis Maximi contumeliam deicere Regno vniuersa virium suarum mole conarentur, & inter eos conatus aliquando Carrociū anisere, quaetunc propter ignominiam extrema clades erat. Atque ut satis appareret, impiam, & ab Ecclesiae Catholicae communione segregatam Vrbem, nisi rediret ad obsequiū, ultimis rebus appropinquare, praeter aduersos bellorum euentus, discordiae rursus intellinae, Patres inter & plebem vrgabant. Nam Valuasores, et Capitanei, Mota, & Credentia, memoratae saepius antea factiones, olim soperat' recluduere per hoc tempus, & cœpere pars altera veluti delendę patriae dulcedine partē alteram inlectari, cùm interea, non Septala Pontifex, non Praetor ipse summo cum Imperio constitutus, sati virium ad coercendos impetus haberent. Praetor erat

erat hoc tempore Vbertus Vialta, vir clarissimus, & magna inter Mediolanenses autoritate. Saepe hic ad pacem deducere Ciuitatem conatus, nec edictis, nec accomodata ad tempus oratione profecerat quicquā, & dum infestis se se gladijs aliquando pacificator offert, à periculo parum abfuerat, spectabatque iam tacitus miserae Ciuitatis exitium, & mirabatur id quod nos quoque cōsiderantes æcum illud in primis admiramur. Scilicet, armatos in mutuam perniciem, eadem arma concordibus animis in Pontificem Romanum cōuersa habere potuisse; simul patriā, & se ipsos, simul hostem delere velle, hostē esse, parentem illum omnium salutis, Ecclesiae principem, cuius augustissimum revereri nomen oporteret. Interea Pontifex ipse non sine indignatione, paterno miseratus animo clarissimae Vrbis interitum, atque calamitatem, Romā ad se citari Mediolanenses iuber, si forte præsentis posset eos maiestate coercere. Non tam ea, quæ paulo ante retulimus, admirari subit, quam quod in tanta rerum perturbatione, tantoque dissidio potuerint in id consentire Ciues, ut Legatos mitterent, essentique dicto audientes ei, quē non spernebant solum, sed etiam impio bello persequebantur. Misere principes viros maiores cum potestate, quām quae caeteris permitti legatis soleret, idque præcipue mandatum fuit, ut benignè omnia pollicerentur, si quid Pontifex à Ciuitate postularet; ipsos postea liberaturos, & ex tuto, consilium esse captivos sibi. Romanus, ubi vidit ex ea Ciuitate Legatos, cuius infesta per Imperij sui fines arma circumferebant

B b tur,

tur, haud mediocriter lactus eo negotio; damnat præterita laudat præsentia, superumque benignitate resi-
, pescere urbem gratulatur. Exsequendo inde quid sibi
, in posterum placeret; bellum inquit, quod geritis, ne-
, farium est, iniustum, ac si Christi Vicario creditis ali-
, quid, pertinet ad Rempub. istam vestram euertendā,
quae moribus istis haud stare diutius potest. Proinde
, paterne moneo, ut impia deponatis arma, potiusque
, nostros oderitis hostes, quam amicos opugnetis, Nos
, Othonem Ecclesiae perturbantem iura deiecimus Im-
, perio, Rogerium verò coronauius, quod fidum eū
, & salutarem Reipub. fore Caesarem arbitraremur.
Vos nunc huic repugnare consilio, sacrilegum est, at-
, que temerarium, nec feret Apostol. Sedis Maiestas non
, vindic illius Numen. Cùm ea Pont. Max. dixisset, Le-
gati, sicut in mandatis habebant, dant fidem, quietura
Mediolanensium arma, ciuitatemque fore deinceps in
obsequio. Sed domum reuersi, minime patrijs animis,
fidem, quam Pontifici Maximo dederant, fefellerent.
Ac, ne intestinae discordiae, si bellum externum in-
grueret, minuerent vires, aut confilium impedirent, ar-
bitrio Vialta Praetore, de pace domestica agere insi-
stunt, quae fatali urbis calamitate, non fida, non sta-
bilis futura erat. Praetor Vialta, dierum aliquot con-
sultatione, diligenter examinato civilis controversiae
statu, & perspecto, quicquid hinc inde ad eam diem ma-
xime animos turbasset, aequis conditionibus cum
plebe nobilitatem, Archiepiscopumque conciliauit.
Ita, compositis domi rebus, Othonem, eiusque socios
contra

contra Pontificis Maximi autoritatem, sicuti principio instituerant, omni defendantes ope; partem aduersam, quae Romana factio erat, oppugnabant. Successerat interim Honorius Innocentio, statimque noui Pontificatus inicio Mediolanenses arcentur communione sacrorum, quia, cum missi Mediolanum essent Legati de Othono relinquendo, praecise abnuerant. Ea noua irritatio animorum fuit, ac maiore deinceps ira gerebant bellum. Cum hic Mediolani rerum status esset, Archiepiscopus Henricus præterquam quod antiquas gliscere discordias videbat, infensa mque sibi plebem vicissim oderat, etiam pertaesus Ecclesiae suae deformitatem, prohibitamque communione sacrorum urbem abominatus, statuit procul inde recedere, donec saniora consilia intrarent animos, & Apostolica pax Vrbi redderetur. Gerebatur tunc forte maiore quam vñquam antea conatu bellum in Saracenos ad Hierosolyma recuperanda, principesque Christiani, cum in id bellum arma consociassent, haud tamen vlla virium parte barbarum superabant. Opportunam eam esse tum placandi Pontificis, tum vitandae seditionis occasionem arbitratus Henricus, cum valida suorum manus, Ptolemaidem, vbi sedes erat belli, profectus esse dicitur; ibi Christianae rei non leue momentum fuisse. Caeterum, neque memoria extat rerum ab ipso in sacra illa expeditione gestarum, & nos valde mirati sumus, quod gregem populumque suum in tali tempore deserere pastoralis animi vir potuerit. Absente Pon-

tifice, renouatur, nobiles inter, & plebem seditio, cuius

B b 2 capita

capita fuere, Otho Mandellus, & Ardighetus Marcellinus; ille ab nobilitate, hic pro plebe bellum ciebat. Causa tumultus fuit, praeter discordes olim circa Septariensis electionem animos, quod volebant patritij ciuitatem esse in Romani Pontificis authoritate, redireque ad obsequium, Othonem repudiato gestiebant; plebes id ipsum recusabat, & absentem etiam Archiepiscopum insectabatur. Id tamen ex civili discordia bonum fuit, quod Pontifex Maximus, plus in consensu patriciorum, quam in contumacia plebis esse momenti ratus, urbem absolvit vniuersam, & Mediolanense nomen in Ecclesiae gremium recepit. Absoluta urbe, quamvis non tota pax esset, seditionem tamen esse minor incipiebat, quam cum super intestina mala, caelestibus quoque ditis urgerentur. Et interim Vgo Cimilarcha, qui absens Henrici locum obtinebat, Basiliacam Eustorgianam Dominicanis attribuit, quā Praepositus & Canonici quatuor ex Laurentianae Basilicae Collegio, antiquitus rubeabantur. Mox Ardighetus Marcellinus, quem plebis aduersus nobiles fuisse principem antea memorauit, pacis, & quietis impatiens expulit urbe Marcellinum, Archiepiscopique familiam, & quicquid reliquum erat e patritiorum stirpe; adeo plebes inualuerat. Profugi Canturium petiere, ubi cū scelē ad resistendum pararent, ceteraque finitimorum arma, Praetorius, oppida omnia, quae parebant Archiepiscopo proscripsit; proscripta diripiuntur. Haec Henrico Septalio nuntiata Hierosolymam, commouere virum, ut antequam omnia perirent, redire domum

mum maturaret. Accedebat etiam illa maturandi redditus causa, quod Pontifex Maximus turbatae urbis miseratione commotus, tam Archiepiscopum ipsum ex una parte, quam ex altera, capita plebis euocabat, ut auditis, quae vtrinque dicerentur, aliquam pacis, & concordiac viam inueniret. Reuersus itaque Mediolanum Archiepiscopus, primo s' bellum ostentarat, eratque paratus in id, vt suas, & Ecclesiae iniurias ferro vlciseretur. Sed partim ipsius authoritate Pontificis, qui pacem potius suadebat, partim subita voluntatum inclinatione, qua plebeij pacis conditiones aquas non recusabant, est inductus, ut omissis armis consilio sapientum virorum rem permitteret compendiam. Arbitr inter caeteros fuit Auenus praetor, cui munus illud à Pont. Max. pacis conciliandae mandatum crat. Is partium etiam consensu arbiter omnium rerum, quae in contiouersiam vocabantur, postquam vnà cum caeteris, qui ad eas res consultandas adhibiti erant, inspexit sedulò cuncta, & considerauit, concione demum aduocata processit in tribunal suum, & recitari conditiones iussit, quas, hinc Archiepiscopo, & nobilitati, hinc principi plebis Marcellino plebique ipsi ad pacem ineundam aequas, & honestas, ciuitati toti ad perpetuitatem pacis vtiles esse statuisset. Conditiones eæ, placerentne, an displicerent, in publico Urbis concilio, partem veramque interrogatus erat. Acta res est in foro vetere, Campanoque aere, & tubis de more concinibus omnes conuenere illuc, & minuta etiam turba

turba palatum circumstebat. Silentio facto, praetoriae tabulae proferuntur, ac recitantur, quarum sententia haec fuit. Quod Deo, & Sanctissimae Virginis, Deiparac, & Parenti Vrbis Ambrosio Sanctisque omnibus gloriosum, Vrbi toti felix, faustumque sit.
» Auenus Praetor Urbanus, accepto conciliandae pacis arbitrio, reque cum sapientissimis ciuium diu agitata, adhibitis etiam ad consultandum prudentibus aliarum ciuitatum viris, restituenda in antiquum statum urbi consilia proponit haec, quibus consilijs Ecclesiastica simul & ciuilia, nobilitatem pariter, & plebem conquiescere tandem posse est arbitratus. Primum omnium placet illata damna Mediolanensi Archiepiscopo Canonicisve sarciri aequis aestimationibus, easque aestimationes fieri arbitrio prudentium, & piorum, quos pars utraque sibi fidos nominabit. Intercepta omnia, siue agri, siue oppida, siue quidlibet aliud, integra, & libera restituentur, ut Domino nostro Archiepiscopo que Septalio, caeterisque qui post eum huic urbi Pontifices præsidebunt, ad tuendam personae maiestatem vetus fortuna suppetat, magnificeque, & auguste diuinae res colantur. Injuries, & damna alia, quae ipsi inter se ciues per hosce tumultus, accipiendo vicissim, & inferrendo, ciuilium turbarum morem secuti sunt, placet obrui mutua obliuione, nullamque de rebus illis esse actionem & item, vocem exprobrationemve nullam, periinde, ac si nunquam accidissent, atque ad silentij huius religionem, & fidem commune Sacramentum exigemus. Tum vero iurabunt omnes, pacem, quae facta

,, facta erit, sancte atque inuiolabiliter seruatos; pa-
,, cis conditiones huiusmodi erunt. Templum maximū
,, promiscue omnibus patens apertumque esto, neque in
,, posterum e plebe homines sicut antea prohibentor sa-
,, crae aedis aditu quominus quandocunque statis horis
,, volent, inferre pedem possint. Ad Sacerdotia omnia,
,, & munera plebs eadem ius habet illuc, nec populare
,, nomen cuiquam sit impedimento, quominus in Cano
,, nicos Ordinarios, si litteris alioqui, & dignitate vitae
,, meriti erunt, cooptentur. Vicissim nobilitas particeps
,, esto munerum, & honorum Decumanae Aedis, quae
,, munera, & honores, ante hoc tempus plebeij iuris ma-
,, gis habita fuere. Archiepiscopum tamen Ecclesiae
,, Mediolanensi interposita Romani Pontificis authori.
,, tate sola nobilitas dabit, isque honos in Valuasorum,
,, & Capitaneorum familijs maneto. In restituendis Ar-
,, chiepiscopi, Canonicorum, & Ecclesiae totius bonis,
,, fossarum, & aqueductuum, riuarum, irrigationum,
,, alluvionum, circumluuionum iura, sicut ante tumultū
,, fuere, conseruantur. Praetores, & Magistratus, qui
,, per Ecclesiae municipia, & pagos iuridicundo nunc
,, praesunt, amouentor, ut nouos Praetores, & Magis-
,, tus imponere municipijs, & pagis iisdem Domino
,, Archiepiscopo liberum siet. Amouebuntur item praec-
,, tura graduque suo Guidus Landrianus, Ardighetus
,, Marcellinus, Obizo Pusterula, Henricus Cernus colus,
,, Busnardus Incoardus, Petrus Canus, Valuasoresque, &
,, Capitaneos, quibus antea praefuere, Populi Impe-
,, rio subiectos relinquunt. Quae edicta, quasve leges an-

no

„no superiore Praetor Ardighetus promulgauit, tolli &
„abrogari placet: Leucum, & Canturium, & Marthe-
„sanam, Septiumque, & municipia sive loca omnia secu-
„ta Valuasorum Capitanorumue factionem, donari ci-
„uitatis iure. Valuasores, & Capitaneos in aqua parte
„publicorum onerum habeti: curare Consules, ut ea tri-
„buta sine fraude exigantur. Utile item censemus ad re-
„tinendam in quiete, & fide ciuitatem, tritici quinqua-
„ginta millia modium in singulos annos publicè emi-
„foris, idque triticum super domesticam copiam in hor-
„rea conditum adseruari usque ad Calendas Martias,
„neq; ante dié eam populo venundari. Super ista ec om-
„nia, conditiones alias, quas Praetor Vialta dixerat, con-
„firmamus iudicio nostro ratasque habemus. Haec for-
„ma rerum, & pacis habendas leges an placeant, statui-
„te, pronuntiate, ne quid facta postmodum pace irri-
„tare animos possit. Affitmauere qui principes, & capi-
„ta rerum in Concilio erant, cuncta descripta, & institu-
„ta esse sapienter, nec habere quod demi, vel addi, muta-
„rige vellent. Huic sententiæ principum, cetera mul-
„titudo, per clamores laetos, quibusve alijs in magna
„frequentia, fauor, & assensu significatur, annuerunt, sta-
„timque iusurandum iu ea Praetor idem exegit, & pu-
„blicis tabulis, prout gesta erant cuncta consignabatur.
Quibus ita peractis, cum Praetos longum Sacramentum
sui carmen peragit, quo se se fidemque suam ad Ma-
gistratum eum iuste atque aequabiliter administrandum
obstringebat, eiusque iusurandi forma, & caeremonia
haec fuit. Sacrum Euangeliorum volumen super

Ar-

Archiepiscopi gesua flexo ad solium poplite linteus
tus Sacerdos tenetur. Ibi flexis item genibus, procu-
buerat praetor. Cohors cetera principum, aut Sacer-
dotum, partim adstabant solio circumfusi, partim suis
locis ordine considerant, prout cuique dignitas & ho-
nos. Tum vero per intimum Archiepiscopi scribam
elata recitatur voce iurandum, quod in haec verba
conceptum, descriptumque erat. Auenus praetor
Vrbis Mediolani, per Euangelia haec iuro quod sine
fraude vlla Magistratum geram, & quantum huma-
no consilio prouideri poterit, ope rā dabo, ne Respu-
blica haec domi fortis detrimenti quicquam patia-
tur. Bella, pacem, Ecclesiam, ciuesque meos, armis,
sapientia, pietate, fideque et officio omni tuebor: no-
bilitati, & plebiiuxta consulam, neque in partem ma-
gis vnam, quam in alteram, fauor & studia nostra
propendebunt. Pacta conuenta, foedera, societates,
vel ipsorum inter se ciuium vel Reip. cum ciuitatibus
imperijsque alijs, ut cum fide in acta referantur, cura-
bo. Quae trans Abdiam Castella, oppida, pagos
Henticus & Otho Caesares Reipublicae Mediolanensi
attribuerunt, ea, vt in imperij nostri corpus, si qua for-
te per hosce tumultus excidere, primo quoque tem-
pori recipiantur, adnitar. Quotidie pro tribunali ad
ius dicendum adero, nisi morbo impeditus siem, nisi
reipublicae, funerisve causa absim, neque abero ultra
vigesimum unquam diem. Nihil ob iudicandam cau-
sam accipiam; vxoris filijve meis, si quid muneri datū
fuisse compereo, torum id octauo post dic, vel resti-

Ce
rueus

„ tuerit ei qui dederit, vel in aerarium redigetur. Si po-
 „ puli Mediolanensis Legatus ego exiero, vasa comites-
 „ que meos, sumptuque legationis moderabore ea lege,
 „ quae de Legatis est; dona, quae Principes, Reges, Pon-
 „ tificesve dederint, ad aerarium mittam. Quae causæ,
 „ quaeve controversiae iudicij consularis erunt, super
 „ ijs ego controversijs, & causis nemini consilium dabo
 „ praeterquam Consulibus ipsis, si forte sententiae meæ
 „ participes fieri volent. Quarum ipse litium, causatū,
 „ rerum iudex arbiterue furo, iudicia, ea duodenis dena-
 „ rijs stabunt, eiusque summae, pars aerario, pars iudici-
 „ bus meis ita contribuetur, ut Resp. denos, ministerium
 „ forense binos accipient. Multas, quae in publicum
 „ redigendae erunt, nemini vni remittam aut condona-
 „ bo, nisi quibus paupertas, damnatio, subitum ali-
 „ quod ex tempestate vel incendio causa depecandi erit:
 „ talium preces, & excusationes, in Credetiae Concilio,
 „ quod trecentorum, ut minimum debebit esse, co-
 „ gnoscentur. Fundos, agros, villas, testa exulum, ina-
 „ culta, & vasta dabo, exsulemque neminem, alium-
 „ ue flagitijs infamem, aut decoctorem, in partem vi-
 „ lam publici muneris admittam. Redacta in fiscum
 „ bona Vgonis, & Conradi Vicecomitum, sicuti ea Mal-
 „ coresius Praetor publicauit, inter publica iura retine-
 „ bo, neque quemquam de rebus, & bonis illis agere vo-
 „ lentem audiemus. Iudacorum omne genus pellam
 „ urbe, pellamque, si quis, eorum alicui receptaculum
 „ dederit, ac fieri idem in haereticis alijs, quorum nomi-
 „ na per dominum Archiepiscopum edita erit. Si qua-
 „ lex.

„lex Ecclesiae rebus aduersaria, siue plebiscitum, siue Se-
„natus consultum extabit, tollam, extinguam, abole-
„bo, ut Res publica nostra, non humanae modi consi-
„lijs, sed religione etiam & pietate, melior iudicis ati-
„ctorque fiat. Haec fuit summa iusurandi, quo se le
Praetor Auenus, tactis ad Archiepiscopi pedes Euah-
gelijs obligare debebat. Inerant pleraque alia legia
dictu de Magistratus eius officio, de priuatarum rerū
causis, de publicā pecunia, de portorijs, & vettigali-
bus, de mercede iudicum, & scribarum, de flagitorum
pœnis, de Praeturae etiam ipsius honorario, quae om-
nia, cum recitata essent, admota manu, quæ codex te-
nebatur a portus, iurauit, cuncta se inuiolabilitate ac re-
ligiose obseruaturum sicuti descripta, & pronuntiata
essent. Si qua in re falleret, tum uti se Deus Opt. Max.
Diviique tutelares, & Parens urbis Ambrosius periurū,
impiumque persequerentur. Consentanea his apud
eundem Archiepiscopum, Consules iurauere cum ex-
ceptione scilicet ea, vt soluti Sacramento essent, quan-
docunque, religionis causa ad Compostellam Hiero-
solymanve peregrinari, siue etiam spreta seculi vani-
tate, reliquam in Monasterio aliquo degere vitam op-
taissent. Inter tanta certamina, & turbas, ea pietas erat
Magistratum animis, vt in summi honoris aditu, ex-
cipient talia, & meditarentur. Cum per Sacra menta
haec & pacta, coaluissent animi ciuium, tranquilla iam
in speciem, & pacata Metropoli, cooperat nouus Caesar
sperare sibi aditum illuc ad ferream coronam, sine qua
vanum Imperij nomen habere videretur. In eam spem,

Cc 2 ha:

habito ad Cremonam urbem procerum conuentu, plane irritus fuit, quia Mediolanenses, obfirmatis iam aduersus omne externum Imperium animis optauerant aliquam utique inter se concordiam & pacem; de Caesare admittendo, ne cogitationem quidem suscepserant ullam, id quod, series ipsa conditionum, quas ipsis sibi dixerant, testabatur aperte, & declarabat. Cum enim ibi minima etiam quaque dictu, tractata & definita reperiantur; de Caesare ipso, quae tanta tamque praesens erat res, littera nulla extat. Atque id tanto magis ego sum admiratus, quia Pontificis primùm horratu, & authoritate consenserant ad pacem inter se se faciendam; nec alia tam intima cura Pontifici, quam, ut Caesarem hunc, quem iam coronarat ipse, coronarent. Mox, & à Pontifice ipso, ille alienatur, quia desperata coronatione profectus Veronam, Actiolinum ibi Gibellinarum partium hominem, infensumque Pontificati, consilijs suis immiscuerat, & haud dubie contra Sedem Apostolicam colloquia habuisse ferebantur. Id ubi Pontifici Gregorio compertum, monebat Caesarem, ut pro accepto ab Ecclesia Imperio, vicissim tueretur armis suis Ecclesiam potius quam, ut eam oppugnare cogitaret, alijsve fieret author & instigator ad oppugnandum. Habiti cum Actiolino sermonis, initique consilij, salutarem hanc poenam iniungebat, ut in magno Hierosolymitanae zei discrimine, quod tunc ageretur, duceret illuc exercitum, ac se se ibi, germanum verumque Catholicum probaret, quod ille abnuere, tantoque magis alienari.

Hinc

Hinc aperte iam inimicitiae, Pontificem etiam inter, & Caesarem, anathemateque & solitis aduersus impios interdictis illico res gerebatur. At Mediolanenses, veriti, ne nouus hic etiam motus ad perniciem aliquā suae Reip. erumpere, foedus & societatem iniere cum ciuitatibus vniuersis, quae Longobardo nomine antiquitus censentur. Fœderi titulus fuit; LOMBARDORVM. SOCIETAS. PRO. MEDIOLANENSIS. IMPERII. CONSERVATIONE. ET. SALVTE. Ac scriptae leges in fœdere eo, quae mutua aduersus Caesarem defensione fœderatas vrbes armabant, ne quid iuris sinerent ei per Insubriam, ne obsequia vlla præstarent; actaque res est ad D. Zenonis in agro Mantuano, propterea quod, is locus, ex Insubria tota conuenientibus, accessu esse commodissimus vide retur. Conuenere illuc aliarum ciuitatum alij Legati, pro Mediolanensi Rep. Vgo Praealonus, & Otho; itemq; aliarum ciuitatum alij Scribae; pro Mediolanensibus, Adaminus quidam adfuit. Sed minime ego omiserim præfationem aliam fœderis, quae, vel in primis testari potest patrum nostrorum eximiam religionem, ita, ut violentias, & certamina ista, quae nimis iam saepe in hac narratione recurrent, nihil aliud fuisse, quam communem morem imperitare volentium, & patere accusantium, constet; Patriaque, & vrbs haec ipsa Mediolanum, arbitratu suo, toties profligatrix Caesarum aut faatrix, toties in Pontifices ipsos armata, toties anathemate percussa, nihil ex talium rerum relatu contrahat dedecoris, & labis ad Catholicī sensus famam,

mam, cum in luxus, & fastus, & superbiae finitimumque vitiorum fama defendi ciuitas eadem fortasse non possit. Scilicet, in fœdere societateque illa cum Longobardis ciuitatibus ineunda, post eum, quem exposui titulum, prima haec verba esse tabularum iusserunt. SANCTI. SPIRITVS. ADSIT. NOBIS GRATIA. SANCTA. ET. INDIVIDVA. TRINITAS. CVI. SERVIVNT. SOL. ET. LVNA. QVÆ TAM. TERRENIS. QVAM. CELESTIBVS DOMINATVR. PROSPERVM. FACIAT. PRAESENS INITIVM. BONOS. PRÆBEAT. PROGRESSVS ET. FINEM. GLORIOSVM CONFERAT. Vixdū autē precati erant in hæc verba cōiurauerantq; cūm ad pristina protinus anathmata & interdicta revoluuntur. Namque Cæsar, ubi cōiuratas in sua dampna longobardicas vrbes, principemque coniurationis Metropolim, & manifestum inde sibi perculum vidit, resumptis illico obsequiis, quasi staret iam in ipso Hierosolymitanae expeditionis procinctu, gratiam Pontificis quæsiuit vltro, & impetravit. Ab eō tempore, cuncta rursus in ipsum vergebant; datusque qui deduceret Mediolanum Episcopus Cardinalisque Portuensis, postquam ad usque Sancti Domini vicum expedito agmine progressus reperit ibi obsepta cuncta armatis, iterque præclusum, Apostolica repente vltus vi, fœderatas vrbes excravit, ac deuouit. Simul ad Archiepiscopum Septalium perlatae Pontificis ipsius litterae, rumpi pontem, quo Ticinus amnis iungebatur, & Vigleuanum urbem restitui Ticinensibus iube-

inbebant, quo subito Imperio, haud minus, quam an-
themate perculsi Mediolanenses trepidauere. Et ne-
gotia quidem ista exitus habuere suos, tpatiumque po-
stea fuit, quo lacesitus iterum, & offensus ab Cæsare
Pontifex conuerteret ab Republica nostra in illū iras,
& sublato Legati Cardinalis interdicto, remitteret etiā
ea, quae ipse imperarat. Caeterū, in tanta publica
solicitudine, tantisque rerum vicissitudinibus, Archie-
piscopus, & caereri principes vrbis, ad eam curam ma-
gnopere intenti erant, ut publicorum operum magni-
ficentiam, quae fuisset olim, restituerent, siue etiam no-
uis operibus exsuperarent. Placebat in primis regione,
Oppidi media, domicilium esse publici consilij, spatio
& laxitate consentaneum magnitudini vrbis, quae esset
iam, quae futura maior in dies ampliorque spera-
retur. Ibi iudiciorum Sedem, & Praetorium, & carce-
res, & hastam, & Scripturae forique ministerium om-
ne posse collocari, quae omnia varijs vrbē tota locis
ad eam diem exercebantur. Ibi etiam subsellia, & am-
bulacra cœrusque contrahentiū, & varij generis mer-
ces fore veluti nouam vrbem vrbē in ipsa, regimenque
& negotia tanti populi redacta in angustum. Aptis-
sima ad id visa est area, quam Lentasiae virgines (id
monasterio cognomen) obtinebant. Eam aream, &
proximā turrim, quae Farellorum fratum fuerat, in
publicum coemere, statimque, demoliendo, & inedi-
ficando, vrgericōptum est opus, donec forum Merca-
torum, sicut hodie visitur, stetit. Praetori deinde ipsi
ab Archiepiscopo consulibusque negotium datur, &

Septem

septem ab foro portas, totidemque vias aperiret de-
scriptione, & forma, quam adhibiti architecti, tum ad
loci dignitatem, tum ad continuandos illuc ex tota
vrbe aditus, exitusq; inde vicissim in vrbe, cōmodissi-
mā esse pronuntiauissent. Praetor, eas portas sicuti fe-
re manent adhuc, instituit, seruantq; publicae tabulae
memoriā & nomina familiarū, quae suas aedes, prelio
accepto, per vias dedere, portis aperiendis, Calegarij,
Cassinae, Madij, Brissoli, Pulueri, Marcellini, Aliaten-
ses Elesij, Fabri, Peti; quarum familiarum aliquas,
credo ego, posse hodie proceribus nostris, vel externas
videti, vel nouas, adeo, vel nullae sunt in vrbe, vel quasi
non essent, ignorantur. Sacrārum quoque aedium
antiquitatem eadem tabulae, testatam & insignitam
occasione hac fecerunt. Namque, in tradenda descrip-
tione portarum, quae, perfossis ab foro priuatorum
domibus, in publicas vias, hinc inde ferre, ac patere de-
berent, de ea re praescripsere in hunc modum. Porta
, & via, quae per Petitorum aedes in D. Teclae opertum
ducet, flectetur, sinuabiturque ita, vt ne maiestati tem-
pli per aedificium molemque eam villa in parte officia-
tur. At porta & via, quae recto tramite ad D. Fidelis
exibit, per duorum murorum vicum ferat, quā vero
D. Michaelis est Aedes, porta vna, in regionem vrbis,
quae Vercellina dicitur, siet: alia per D. Cypria-
ni aream via, alia ad Sancti Sepulchri Aedem via, &
porta dirigetur. Postquam Archiepiscopus, & Prae-
tor, & Consules, Praetorium, & Forum ita aedificarant,
cordi fuit, vt rem etiam yniuersam forensem instrueret
utili

vili disciplina, statueruntque ut sorte electi duodecim
eligerent suffragio suo singulos ex urbis regionibus,
penes quos esset cura prouidendi Reipublicae nomine,
ut ordine, & recte ibi cuncta administrarentur, atque
VII. illos viris hae dictae leges fuerunt VII. viri scribas
duos publicos habento, apud quos acta & decreta
omnia Reip. populique Mediolanensis cum fide ad-
seruentur. Publicæ pecuniae rationes, acceptique &
expensi tabulas, per scribas eisdem conficiunto, &
curanto, ne qua pecuniae summa quoquis nomine,
cuiquam erogetur, nisi prius ea relata in tabulas erit.
Item operam dant, ut Praetor, Consules, & quicun-
que alij in urbe Magistratus erunt, iuste fideliter, se-
duloque in suo munere versentur. Si qua, vel fraus,
vel incuria deprehensa erit, ad populum referunt: po-
pulus deinde Reip. suae consulet, maloque pessimo
obuiam ibit. In Magistratum omnium sine, censores
danto integerrimos ciuitatis, & publici iuris patriaeq;
Legum intelligentes, per quos iudicia, & quaestiones
in omne relictæ praefecturae tempus exerceantur.
Ipsi vero VII. viri, sexto mense, postquam Magistratū
inierint, abeunto potestate illa, & successores alios
creanton sibi, quos esse viros optimos iudicabunt. Sed
antequam id fiat, curanto ut Bonifacium Montisferra-
ti Demarchum Praetor arcet, et interrogaturque de re-
bus ijs, quas contra Rempublicam fecisse dicitur. Si is
adesse detrectauerit, publicanto bona omnia, quæ ipse
in agro Mediolanensi possidet, pecunias, agros, tecta,
villas, arces, iplumque ab imperiis nostri finibus exu-

-31-

Dd Icm

lem prohibento. Haec negotia data Septemuiris, ea-
que potestas haud dubie ad Praetoræ Consulatusque
terrorem instituta habebatur, ut quasi speculatoribus
actionum suarum appositis, mitiores ad omnia iustio-
resque essent, qui tunc regebant urbem, quiue succe-
suri illis erant. Pleraque deinde sanxere alia, & ca-
stodiam omnium eidem diligentiae ac fidei septem-
virorum credidere, nequid eorum vñquam vetustate
exolesceret, siue per incuriam fraudem uicem omittere-
tur; quac legum fere cunctarum est tabes. Ad Prae-
torij totius Aulaeque ministeria, publicos seruosappa-
ritoresve duodecim assignauere. Ei satellitio merce-
dem ex causarum mulctis aestimationeque litium at-
tribuerunt. Nocturna portarum custodia, clavesque,
& campana aera vocandae in Praetorium Concionis,
penes vnum iussa esse, stipendumque ei de publico
assignatum est. Ceteri portarum urbis custodes con-
iecti in sortem, tuguriaque his ad portas ipsas extru-
cta, quo minus inde abno etarent, siue per diem euaga-
rentur. Facta potestas eis, datumque ius intercipiendi
& habendi quaecunque veritatem exportata, siue impor-
tata deprehendissent; sed veriti attingere foenum, li-
gna, cementa, lapides, imbrices, paleas, rapas, vuas,
quaeue alia ex agro in alimenta, cultumque ciuium vr-
bi suppeditantur. Concilium haberi quotannis Aprili
mense voluerunt ad stabiliendam carcerum custodiā,
& disciplinam, causasque vincitorum publice cognoscendas, nequi, vel tabescerent ibi squalore, & fame,
vel calumpnijs, & opibus aduersariorum iniuste deti-
ne-

merentur, vel perfonso pario, corruptisve custodibus,
sive adulterata clavis tenandi effugia locum haberent.
Sacerdotem Carrocio affiduum decreuere, stipendium
que ipsi & Clerico, quandocumque in exercitu essent;
absentibus quantum in singulos dies subbitrahi, ac dedu
ci oporteret, leuere definierunt. Item aera militaria,
tum pediti, tum equiti, qui seruum & lixam, quiue al
terutrum tantummodo duceret, ad sumptus necessa
rios, ad ordinis dignationem apte congruenterque de
finita. Tum Reip. Legatis, qui Pontificem Romanū,
quiue Caesarem adituri essent, supellex, iumenta, vcltis,
comites, seruiq; parata, & adornata exerario cuncta,
ne legationes eae, vel oneri socijs, vel Reip. pudorief
se possent. Rabulas quoque, sive scribas, aucipesque
syllabarum immane genus, inuisum omni ciuitati sem
per, & quae situm, coercuere, praescripto fallaciarum
illarum pretio, quo ne plus accipere, vel dare fas
esset. Pondera demum, stateras, metretas, & quicquid
aliud, appendendo, vel admetiendo apud institores
adhibetur, recognosci, & ob signari mandauere. Ne
que sane dubito ego, quin apud superbos ac delicatos
contemptui possint esse ista, sicuti me etiam ipsum
nimium iam diu leuia grauissimis inferentem, rursusq;
maxima negotia minimis obscurantem, ac prope in
quinantem, taedium simul & pudor ab narratione tali
auertebant. Sed venia semper haec data est vetera ex
ponentibus, ut nihil pro obscuro & humili accipere
tur, quod post longam saeculorum scriem, ex alta, &
profunda silentij nocte in lucem famamque profer
rent.

D d 2 rent.

rent. Mihi vero insuper, gratia nonnulla debebatur assignare volenti Patriae huic maiorum omnia instituta, & curas; nec parua Patrum haec sapientiae gloria lausque, quod inter tot vnde minas, & tan-
ta discrimina summae rerum, paruis etiam
istis aduertere animum potuerunt, vnde
exemplum hodie sumere tam excus-
ta acta possit.

